

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АХБОРОТ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА КОММУНИКАЦИЯЛАРИНИ
РИВОЖЛАНТИРИШ ВАЗИРЛИГИ**

**МУҲАММАД АЛ-ХОРАЗМИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ
АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ ФАРҒОНА
ФИЛИАЛИ**

**ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА КАСБИЙ
ТАЪЛИМ ФАКУЛЬТЕТИ**

“АХБОРОТ– ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ” КАФЕДРАСИ

«Идентификация ва аутентификация» фани бўйича

“МАЪРУЗАЛАР МАТНИ

ФАРҒОНА 2017

«Идентификация ва аутентификация». Маърузалар матни. 58-бет

Тузувчи:

Худойназаров У.У Муҳаммад ал-Хорахмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университети фар-она филиали ахборот таълим технологиялари кафедраси асистенти.

Такризчи:

М.Турдиматов Фарғона давлат университети доценти.

Ушбу маъруза матни ҳозирги кунда тармоқ хавфсизлиги муаммоси корхона ва ташкилотларда мавжуд ахборот коммуникацион тизимларида тутган ўрни, уларни ҳал этиш усуллари, ахборот хавфсизлиги тизимларини ахборот-коммуникацион тизимларда ишлаш принципи, уларни қўлланиш афзалликлари, ривожланиш тамойиллари ва республикамызда тармоқ хавфсизлиги бўйича олиб борилаётган изланишлар ва ишлаб чиқилган воситалари ҳамда уларнинг келажакдаги ўрни масалаларини қамрайди.

«Идентификация ва аутентификация» фанидан тайёранган маъруза матни талабаларнинг ахборотни самарали қайта ишлашдаги асосий усуллари тўғрисидаги билимларни, шунингдек маълумотларни хавфсиз узатишни таъминловчи аутентификациянинг асосий усуллари тўғрисидаги билимларини оширишда катта роль ўйнайди.

1-маруза:

Асосий тушунчалар. Идентификациялаш усуллари. Структурали идентификация. Параметрли идентификация.

1. Асосий тушунчалар
2. Аутентификация жараёнларини категорияларга булиниши

Компьютер тизимида руйхатга олинган хар бир субъект (фойдаланувчи ёки фойдаланувчи номидан харакатланувчи жараён) билан уни бир маънода идентификацияловчи ахборот боғлиқ.

Бу ушбу субъектга ном берувчи сон ёки символлар сатри бўлиши мумкин. Бу ахборот субъект *идентификатори* деб юритилади. Агар фойдаланувчи тармоқда руйхатга олинган идентификаторга эга бўлса у легал (қонуний), акс холда легал булмаган (ноқонуний) фойдаланувчи хисобланади. Компьютер ресурсларидан фойдаланишдан аввал фойдаланувчи компьютер тизимининг идентификация ва аутентификация жараёнидан ўтиши лозим.

Идентификация (Identification) - фойдаланувчини унинг идентификатори (номи) буйича аниқлаш жараёни. Бу фойдаланувчи тармоқдан фойдаланишга уринганида биринчи галда бажариладиган функциядир. Фойдаланувчи тизимга унинг сўрови буйича ўзининг идентификаторини билдиради, тизим эса ўзининг маълумотлар базасида унинг борлигини текширади.

Аутентификация (Authentication) - маълум килинган фойдаланувчи, жараён ёки қурилманинг хақиқий эканлигини текшириш муолажаси. Бу текшириш фойдаланувчи (жараён ёки қурилма) хақиқатан айнан ўзи эканлигига ишонч хосил қилишга имкон беради. Аутентификация ўтказишда текширувчи тараф текширилувчи тарафнинг хақиқий эканлигига ишонч хосил қилиши билан бир қаторда текширилувчи тараф ҳам ахборот алмашинув жараёнида фаол қатнашади. Одатда, фойдаланувчи тизимга ўзи хусусидаги ноёб, бошқаларга маълум бўлмаган ахборотни (масалан, парол ски сертификат) киритиши орқали идентификацияни тасдиқлайди.

Идентификация ва аутентификация субъектларнинг (фойдаланувчиларнинг) хакикий эканлигини аниқлаш ва текширишниш ўзаро боғланган жараёнидир. Муайян фойдаланувчи ёки жараённинг тизим ресурсларидан фойдаланишига тизимнинг рўхати айнан шуларга боғлиқ. Субъектни идентификациялаш ва аутентификациялашдан сўнг уни авторизациялаш бошланади.

Авторизация (Authorization) - субъектга тизимда маълум ваколат ва ресурсларни бериш муолажаси, яъни авторизация субъект харакати доирасини ва у фойдаланадиган ресурсларни белгилайди. Агар тизим авторизацияланган шахсни авторизацияланмаган шахсдан ишончли ажрата олмаса бу тизимда ахборотнинг конфиденциаллиги ва яхлиглиги бузилиши мумкин. Аутентификация ва авторизация муолажалари билан фойдаланувчи харакатшш маъмурлаш муолажаси узвий боғланган.

Маъмурлаш (Accounting) - фойдаланувчининг тармоқдаги харакатини, шу жумладан, унинг ресурслардан фойдаланишга уринишини қайд этиш. Ушбу хисобот ахбороти хавфсизлик нуқтаи назаридан тармоқдаги хавфсизлик ходисаларини ошкор қилиш, тахлиллаш ва уларга мос реакция кўрсатиш учун жуда мухимдир.

Маълумотларни узатиш каналларини химоялашда **субъектларнинг ўзаро аутентификацияси**. яъни алоқа каналлари орқали боғланадиган субъектлар хакикийлигининг ўзаро тасдиғи бажарилиши шарт. Хакикийликнинг тасдиғи одатда, сеанс бошида, абонентларнинг бир-бирига уланиш жараёнида амалга оширилади. «Улаш» атамаси орқали тармоқнинг иккита субъекти 5тасида мантикий боғланиш тушунилади. Ушбу муолажанинг максади конуний субъект билан амалга оширилганлигига ва барча ахборот мўлжалланган манзилга боришлигига ишончни таъминлашдир. Ўзининг хакикийлигининг тасдиқлаш учун субъект тизимга турли асосларни кўрсатиши мумкин. Субъект кўрсатадиган асосларга боғлиқ холда аутентификация жараёнлари куйидаги категорияларга бўлиниши мумкин:

Бирор нараси билиш асосида. Мисол сифатида парол, шахсий идентификация коди PIN (PersonalIdentificationNumber) ҳамда «сўров жавоб» хилидаги протоколларда намоиш этилувчи махфий ва очиқ калитларни кўрсатиш мумкин;

Бирор нарасага эгаллиги асосида. Одатда, булар магнит карталар, смарг-карталар, сертификатлар ва touchmemory курилмалари;

Қандайдир дахлсиз характеристикалар асосида. Ушбу категория ўз таркибига фойдаланувчининг биометрик характеристикаларига (овозлар, кўзининг рангдор пардаси ва тур пардаси, бармоқ излари, кафт геометрияси ва х.) асосланган усулларни олади. Бу категорияда криптографик усуллар ва воситалар ишлатилмайди. Биометрик характеристикалар бинодан ёки қандайдир техникадан фойдаланишни назоратлашда ишлатилади.

Парол - фойдаланувчи ҳамда унинг ахборот алмашинувидаги шериги биладиган нараса. Ўзаро аутентификация учун фойдаланувчи ва унинг шериги ўртасида парол алмашилиши мумкин. Пластик карта ва смарт-карта эгасини аутентификациясида шахсий идентификация номери PIN енналган усул хисобланади. PIN - коднинг махфий қиймати фақат карта эгасига маълум бўлиши шарт.

Динамик - (бир марталик) парол - бир марта ишлатилганидан сўнг бошқа умуман ишлатилмайдиган парол. Амалда одатда доимий паролга ёки таянчиборога асосланувчи мунтазам ўзгариб турувчи қиймат ишлатилади.

«Сўров-жавоб» тизими - тарафларнинг бири ноёб ва олдиндан билиб бўлмайдиган «сўров» қийматини иккинчи тарафга жўнатиш орқали аутентификацияни бошлаб беради, иккинчи тараф эса сўров ва сир ёрдамида хисобланган жавобни жўнатади. Иккала тарафга битта сир маълум бўлгани сабабли, биринчи тараф иккинчи тараф жавобини тўғрилигини текшириши мумкин.

Сертификатлар ва рақамли шиолар - агар аутентификация учун сертификатлар ишлатилса, бу сертификатларда рақамли имзони ишлатилиши талаб этилади. Сертификатлар фойдаланувчи ташкилотининг масъул шахси,

сертификатлар сервери ёки ташқи ишончли ташкилот томонидан берилади. Internet доирасида очик калит сертификатларини тарқатиш учун очик калитларни бошқарувчи катор тижорат инфратўзилмалари PKI (PublicKeyInfrastructure) пайдо бўлди. Фойдаланувчилар турли даража сертификатларини олишлари мумкин.

Аугентификация жарёнларини таъминланувчи хавфсизлик даражаси буйича ҳам туркумлаш мумкин. Ушбу ёндашишга биноан аутентификация жараёнлари куйидаги турларга бўлинади:

- пароллар ва рақамли сертификатлардан фойдаланувчи аутентификация;
- криптографик усуллар ва воситалар асосидаги катъий аутентификация;
- ноллик билим билан исботлаш хусусиятига эга бўлган аутентификация жараёнлари (протоколлари);
- фойдаланувчиларни биометрик аутентификацияси.

Хавфсизлик нуқтаи назаридан юкорида келтирилганларнингхар бири ўзига хос масалаларни ечишга имкон беради. Шу сабабли аутентификация жараёнлари ва протоколлари амалда фаол ишлатилади. Шу билан бир каторда таъкидлаш лозимки, ноллик билим билан исботлаш хусусиятига эга бўлган аутентификацияга қизиқиш амалий характерга нисбатан кўпроқ назарий характерга эга. Балким, яқин келажакда улардан ахборот алмашинувини химоялашда фаол фойдаланишлари мумкин.

2-маруза:

Аутентификациялашнинг аҳамияти ҳамда вазифалари. Ахборотни ҳимоялашда аутентификациянинг ўрни.

1. Аутентификациялаш тизимларини таркиби
2. Ахборотни ҳимоялашда аутентификациянинг ўрни

Аутентификациялаш тизимлари типидан қатъий назар бешта элементдан ташкил топади.

Биринчи элемент - аутентификациядан ўтиши шарт бўлган инсон ёки жараён, фойдаланиш субъекти.

Иккинчи элемент – билдирувчи белги, инсон ёки жараёни бошқаларидан ажратиб олиш учун идентификатор.

Учинчи элемент – фойдаланувчи субъекти идентификаторини тасдиқлаш жараёни яъни аутентификатор.

Тўртинчи элемент - Тизим эгаси (администратор), тизимдан фойдаланиш жавобгарлигини, авторизациядан ўтган фойдаланувчиларни ва бошқа фойдаланувчиларни аутентификациялаш механизмидан ўтказиш.

Бешинчи элемент – аутентификациялаш механизми.

Муваффақиятли аутентификациядан ўтган фойдаланувчига маълум бир ҳуқуқлар тўплами берилади. Бунинг учун тизимдан фойдаланишни бошқариш механизми хизмат қилади. Ушбу механизм ёрдамида фойдаланувчи субъекти агар аутентификациядан ўтмаган бўлса тизимдан фойдаланиш ҳуқуқидан маҳрум этилади.

Аутентификациядан ўтиш жараёнига жисмоний шахснинг тизимга пароль ёрдамида киришини мисол келтирсак бўлади. Жисмоний шахс – бу шундай инсонки, яъни у компьютердан фойдаланиш ҳуқуқига эга инсон. Одатда тизимдан фойдаланадиган жисмоний шахсга идентификацион код берилади яъни фойдаланувчининг исми. Тизим администратори фойдаланувчининг исмига қараб унинг авторизациядан ўтган ёки

Ўтмаганлигини аниқлаши мумкин. Ундан ташқари ҳар бир фойдаланувчига ном бериши мумкин яъни “*фойдаланувчи*” каби. Ушбу идентификатордан бир канча фойдаланувчи гуруҳлар фойдаланиши мумкин. Уларнинг бир биридан фарқлашда махфий паролдан фойдаланилади. Тизим ушбу пароллар ёрдамида тизим фойдаланувчиларини ажратиб, фойдаланувчини приоритетига қараб ҳуқуқлар тўплами тақдим этади. Ушбу жараёнга мисол сифатида компьютерга регистрация орқали кириш, яъни фойдаланувчининг тизимга кириш учун логин ва паролларини киритишини келтиришимиз мумкин. Бу жараёнда конкрет аутентификациялаш амалга ошмоқда, яъни фойдаланувчи тизимга логин ва паролларини клавиатурадан киритганида тизим автоматик равишда ўқиб олади ҳамда тизим базасида мавжуд ушбу фойдаланувчига тегишли (регистрация жараёнида тизим администратори томонидан берилган ёки фойдаланувчининг ўзи киритган) парол ва логинлар билан солиштирилади. Агар парол ва логинлар бир бирига мос тушса, демак фойдаланувчи аутентификациядан ўтган ҳисобланади.

Компьютер тизимларида аутентификация ҳамда фойдаланишни бошқариш одатда иккита турли функция сифатида қаралади. Аутентификациялаш жараёни фойдаланувчи идентификаторини тасдиқласа, фойдаланишни бошқариш эса фойдаланувчининг тизим ресурсларидан фойдаланиш ҳуқуқини белгилайди.

3-маруза:

Аутентификация ҳамда идентификациялашнинг факторлари

1. Аутентификация фактори
2. Аутентификация факторларини турлари

Субъект ўзининг шахсини тасдиқлаш ҳамда тизимдан фойдаланиш учун тизимга қандайдир махфий ахборотни тақдим этади. У тизимга ҳар қандай кўринишдаги ахборотни тақдим этиши мумкин.

Аутентификация фактори – аниқ бир информация тури бўлиб, субъектнинг аутентификациядан ўтиш учун тақдим этадиган махфий ахборотидир.

Одатда учта факторга асосланган аутентификациялаш усуллари мавжуд, яъни:

1.1-жадвал

Аутентификациялаш фактори	Аутентификациялаш факторларига мисоллар
Қандайдир билимни, ахборотни билишга асосланган аутентификация	• Пароль; • PIN-код (Personal Identification Number).
Қандайдир воситага эгалик қилишга асосланган аутентификация	• Физик калит; • Магнит карта; • OTP-токен, бир мартали пароль генерация қилувчи қурилма.
Биометрик характеристикаларга асосланган аутентификация	• Бармоқ изи; • Кўз пардаси; • Овоз, товушга асосланган.

Айрим компания ёки фирмаларда кириш-чиқишга кучли назорат ташкил қилинган, яъни компанияга кириш ҳуқуқи фақатгина чекланган миқдордаги шахсларга берилган бўлади. Масалан, сервер хонасига фақат

администратор ёки молия бўлими хоналарига фақат ушбу бўлим ходимлари кириш ҳуқуқига эга бўлишлари лозим.

Ҳозирги кунда соҳа-ташкilotларда кучли назоратни ташкил қилиш учун интеграллашган мантиқий воситалар ёрдамида аутентификацияловчи СКУД системалари қўлланилмоқда. Компьютер тизимидаги ресурслардан фойдаланиш учун смарт-карталардан фойдаланса бўлади. Ушбу воситадан турли хил биноларга киришда жисмоний шахсларни аутентификациялашда кенг фойдаланилмоқда.

Аутентификациялаш жараёни бир ҳамда кўп факторли бўлиши мумкин. Агар тизимга кириш жараёнида фақат битта фактордан фойдаланилса бу бир факторли аутентификация ёки бир нечта фактордан фойдаланилса кўп факторли аутентификация ҳисобланади. Масалан кўп факторли аутентификацияга қуйидагиларни мисол келтирса бўлади:

- ✓ фойдаланувчи тизимга киришда смарт карта билан биргаликда паролдан фойдаланиши;
- ✓ бармоқ изи ҳамда физик калит ёрдамида;
- ✓ кўз пардаси ҳамда PIN-код ёрдамида.

Масалан икки факторли аутентификация жараёнига банкоматларни мисол келтирсак бўлади. Чунки банкоматлар билан ишлаш жараёнида магнит палосали карта ҳамда PIN коддан бир вақтнинг ўзида фойдаланиш талаб этилади.

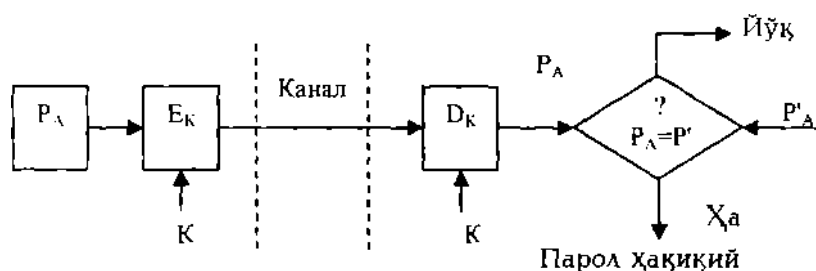
4-маруза:

Паролли аутентификациялаш усуллари.

1. Паролларга асосланган оддий аутентификациялаш тизими
2. Кўп ва бир мартали паролларга асосланган аутентификациялаш тизими

Аутентификациянинг кенг таркалган схемаларидан бири **оддий аутентификациялаш** бўлиб, у анъанавий кўп мартали [паролларни ишлатишига асосланган. Тармоқдаги фойдаланувчини оддий аутентификациялаш муолажасини куйидагича тасаввур этиш мумкин. Тармоқдан фойдаланишга уринган фойдаланувчи компьютер клавиатурасида ўзининг идентификатори ва парolini тиради. Бу маълумотлар аутентификация серверига ишланиш учун гушади. Аутентификация серверида сақланаётган фойдаланувчи идентификатори буйича маълумотлар базасидан мос ёзув топилади, ундан паролни топиб фойдаланувчи киритган парол билан таққосланади. Агар улар мос келса, аутентификация муваффакиятли ўтган хисобланади ва фойдаланувчи легал (конуний) мақомини ва авторизация тизими орқали унинг мақоми учун аниқланган ҳуқуқларни ва тармоқ ресурсларидан фойдаланишга рухсатни олади.

Фойдаланувчи А Аутентификация сервери

1-расм. Паролдан фойдаланган ҳолда оддий аутентификациялаш.

Равшанки, фойдаланувчининг парolini шифрламасдан узатиш орқали аутентификациялаш варианты хавфсизликнинг хатто минимал даражасини кафолатламайди. Паролни химоялаш учун уни химояланмаган канал орқали

узатишдан олдин шифрлаш зарур. Бунинг учун схемага шифрлаш E_K ва расшифровка қилиш D_K воситалари киритилган. Бу воситалар булинувчи махфий калит K орқали бошқарилади. Фойдаланувчининг хакикийлигини текшириш фойдаланувчи юборган парол P_A билан аутентификациясерверидасакланувчи дастлабки қиймат P_A ни таққослашга асосланган. Агар P_A ва P_A қийматлар мос келса, парол P_A хакикий. фойдаланувчи A эса қонуний ҳисобланади.

Оддий аутентификацияни ташкил этиш схемалари нафақат паролларни узатиш, балки уларни сақдаш ва текшириш гурлари билан ажралиб туради. Энг кенг тарқалган усул - фойдаланувчилар пароллини гизимли файлларда, очиқ ҳолда сақлаш усулидир. Бунда файлларга уқиш ва ёзишдан ҳимоялаш атрибутлари ўрнаеилади (масалан, операцион тизимдан фойдаланишни назоратлаш рўйхатидаги мос имтиёزلарни тавсифлаш ёрдамида). Тизим фойдаланувчи киритган паролни пароллар файлида сақланаётган езув билан солиштиради. Бу усулда шифрлаш ёки бир томонлама функциялар каби криптографик механизмлар ишлатилмайди. Ушбу усулнинг камчилиги - нияти бузуқ одамнинг тизимда маъмур имтиёзларидан, шу билан бирга тизим файлларидан, жумладан, парол файлларидан фойдаланиш имкониятидир.

Хавфсизлик нуқтаи назаридан паролларни бир томонлама функциялардан фойдаланиб узатиш ва сақлаш қулай ҳисобланади. Бу ҳолда фойдаланувчи паролнинг очиқ шакли ўрнига унинг бир томонлама функция $h(.)$ дан фойдаланиб олинган тасвирини юбориши шарт. Бу ўзгартириш ғаним томонидан паролни унинг тасвири орқали ошқор қила олмаганлигини қафолатлайди. чунки ғаним ечилмайдиган сонли масалага дуч келади.

Қўп мартали паролларга асосланган оддий аутентификациялаш тизимининг бардошлиги паст, чунки уларда аутентификацияловчи ахборот маъноли сўзларнинг нисбатан катта бўлмаган тупламидан жамланади. Қўп мартали паролларнинг таъсир муддати ташкилотнинг хавфсизлиги сиёсатида белгиланиши ва бундай паролларни мунтазам равишда алмаштириб туриш

лозим. Паролларни шундай танлаш лозимки, улар луғатда булмасин ва уларни гопиш кийин бўлсин.

Бир мартали паро.лларга асосланган аутентификациялашда фойдаланишга ҳар бир сўров учун турли пароллар ишлатилади. Бир мартали динамик парол фақат тизимдан бир марта фойдаланишга яроқли. Агар, ҳатто кимдир уни ушлаб қолса ҳам парол фонда бермайди. Одатда, бир мартали паролларга асосланган аугентфикациялаш тизими масофадаги фойдаланувчиларни текширишда кўлланилади.

Бир мартали паролларни генерациялаш аппарат ёки дастурий усул орқали амалга оширилиши мумкин. Бир мартали пароллар асосидаги фойдаланишнинг аппарат воситалари ташқаридан тўлов пластик карточкаларига ўхшаш микропроцессор ўрнатилган миниатюр курилмалар курунишда амалга оширади. Одатда, калитлар деб аталувчи бундай каргалар клавиатурага ва катта бўлмаган дисплей дарчасига эга.

Фойдаланувчиларни аугентификациялаш учун бир мартали паролларни кўллашнинг қуйидаги усуллари маълум:

1. Ягона Вақт тизимига асосланган Вақт белгилари механизмидан фойдаланиш
2. Легал фойдаланувчи ва текширувчи учун умумий бўлган гасодикий пароллар руйхатидан ва уларнинг ишончли синхронлаш механизмидан фойдаланиш.
3. Фойдаланувчи ва текширувчи учун умумий бўлган бир хил дастлабки қийматли псевдотасодикий сонлар генераторидан фойдаланиш.

Биринчи усулни амалга ошириш мисоли сифатида SecurID аутентификациялаш технологиясини кўрсатиш мумкин. Бу технология SecurityDynamics компанияси томонидан ишлаб чиқилган бўлиб, қатор компанияларнинг, хусусан CiscoSystems компаниясининг серверларида амалга оширилган.

Вақт синхронизациясидан фойдаланиб аутентификациялаш схемаси гасодикий сонларни Вақтниш маълум оралиғидан сўнг генерациялаш

алгоритмига асосланган. Аутентификация схемаси қуйидаги иккита параметрдан фойдаланади:

- Хар бир фойдаланувчига аталган аутентификация серверида ҳамда фойдаланувчининг аппарат калитида сақланувчи ноёб 64-битли сондан иборат махфий калит;
- Жорий вақти қиймати.

Масофадаги фойдаланувчи тармоқдан фойдаланишга уринганида ундан шахсий идентификация рақами PIN ни киритиш таклиф этилади. PIN тўртта унли рақамдан ва аппарат калити дисплейида аксланувчи тасодифий соннинг олти рақамидан иборат. Сервер фойдаланувчи томонидан киригилган PIN-коддан фойдаланиб маълумотлар базасидаги фойдаланувчининг махфий калити ва жорий вақт қиймати асосида тасодифий сонни генерациялаш алгоритмини бажаради. Сўнгра сервер генерацияланган сон билан фойдаланувчи киритган сонни таққослайди. Агар бу сонлар мос келса, сервер фойдаланувчига тизимдан фойдаланишга рухсат беради.

Аутентификациянинг бу схемасидан фойдаланишда аппарат калит ва сервернинг катъий Вақтий синхронланиши талаб этилади. Чунки аппарат калит бир неча йил ишлаши ва демак сервер ички соати билан аппарат калитининг мувофиқлиги аста-секин бузилиши мумкин.

Ушбу муаммони хал этишда SecurityDynamics компанияси қуйидаги икки усулдан фойдаланади:

- аппарат калити ишлаб чиқиладиганида унинг таймер частотасининг меъёридан четлашиши аниқ ўлчанади. Четлашишнинг бу қиймати сервер алгоритми параметри сифатида ҳисобга олинади;
- сервер муайян аппарат калит генерациялаган кодларни кузатади ва зарурият тугилганида ушбу калитга мослашади.

Аутентификациянинг бу схемаси билан яна бир муаммо боғлиқ. Аппарат калит генерациялаган тасодифий сон катта бўлмаган Вақт оралиғи мобайнида хақиқий парол ҳисобланади. Шу сабабли умуман, қисқа муддатли вазият содир бўлиши мумкинки, хакер PIN-кодни ушлаб қолиши ва уни

тармоқдан фойдаланишга ишлатиши мумкин. Бу Вақт синхронизациясига асосланган аутентификация схемасининг энг заиф жойи ҳисобланади.

Бир мартали паролдан фойдаланувчи аутентификациялашни амалга оширувчи яна бир вариант - «сўров-жавоб» схемаси буйича аутентификациялаш. Фойдаланувчи тармоқдан фойдаланишга уринганида сервер унга тасодифий сон кўринишидаги сўровни узатади. Фойдаланувчининг аппарат калити бу тасодифий сонни, масалан, DES алгоритми ва фойдаланувчининг аппарат калити хоти-расида ва сервернинг маълумотлар базасида сақланувчи махфий калити ёрдамида расшифровка қилади. Тасодифий сон - сўров шифрланган кўринишда серверга қайтарилади. Сервер ҳам ўз навбатида ўша DES алгоритми ва сервернинг маълумотлар базасидан олинган фойдаланувчининг махфий калити ёрдамида ўзи генерациялаган тасодифий сонни шифрлайди. Сўнгра сервер шифрлаш натижасини аппарат калитидан келган сон билан таққослайди. Бу сонлар мос келганида фойдаланувчи тармоқдан фойдаланишга рухсат олади. Таъкидлаш лозимки, «сўров-жавоб» аутентификациялаш схемаси ишлатишда вақт синхронизациясидан фойдаланувчи аутентификация схемасига қараганда мураккаброк.

Фойдаланувчини аутентификациялаш учун бир мартали паролдан фойдаланишнинг иккинчи усули фойдаланувчи ва текширувчи учун умумий бўлган тасодифий пароллар руйхатидан ва уларнинг ишончли синхронлаш механизmidан фойдаланишга асосланган. Бир мартали паролларнинг булинувчи руйхати махфий пароллар кетма-кетлиги ёки тўплами бўлиб, ҳар бир парол фақат бир марта ишлатилади. Ушбу руйхат аутентификацион алмашинув тарафлар ўртасида олдиндан тақсимланиши шарт. Ушбу усулнинг бир вариантыга биноан сўров-жавоб жадвали ишлатилади. Бу жадвалда аутентификациялаш учун тарафлар томонидан ишлатилувчи сўровлар ва жавоблар мавжуд бўлиб, ҳар бир жуфт фақат бир марта ишлатилиши шарт.

Фойдаланувчини аутентификациялаш учун бир мартали паролдан

фойдаланишнинг учинчи усули фойдаланувчи ва текширувчи учун умумий бўлган бир хил дастлабки қийматли псевдотасодифий сонлар генераторидан фойдаланишга асосланган. Бу усулни амалга оширишнинг куйидаги вариантлари мавжуд:

- ***ўзгартирилувчи бир мартали пароллар кетма-кетлиги.***

Навбатдаги аутентификациялаш сессиясида фойдаланувчи айнан шу сессия учун олдинги сессия паролидан олинган махфий калитда шифрланган паролни яратади ва узатади;

- ***бир томонлама функцияга асосланган пароллар кетма-кетлиги.*** Ушбу усулнинг мохиятини бир томонлама функциянинг кетма-кет ишлатилиши (Лампартнинг машхур схемаси) ташкил этади. Хавфсизлик нуқтаи назаридан бу усул кетма-кет ўзгартирилувчи пароллар усулига нисбатан афзал ҳисобланади.

Кенг тарқалган бир мартали паролдан фойдаланишга асосланган аутентификациялаш протоколларидан бири Internetда стандартлаштирилган S/Key (RFC 1760) протоколдир. Ушбу протокол масофадаги фойдаланувчиларнинг ҳақиқийлигини текширишни талаб этувчи кўпгина тизимларда, хусусан, Cisco компаниясининг TACACS+тизимида амалга оширилган.

5-маруза:

Паролни эслаб қолишга асосланган аутентификациялаш услларининг камчиликлари.

1. Паролга асосланган аутентификациялаш
2. Паролни эслаб қолишга асосланган аутентификациялаш
услларининг камчиликлари

Аутентификациянинг кенг таркалган схемаларидан бири **оддий аутентификациялаш** бўлиб, у анъанавий кўп мартали [аролларни ишлатишига асосланган. Тармоқдаги фойдаланувчини оддий аутентификациялаш муолажасини куйидагича тасаввур этиш мумкин. Тармоқдан фойдаланишга уринган фойдаланувчи компьютер клавиатурасида ўзининг идентификатори ва паролни теради. Бу маълумотлар аутентификация серверига ишланиш учун тушади. Аутентификация серверида сакланаётган фойдаланувчи идентификатори буйича маълумотлар базасидан мос ёзув топнади, ундан паролни гопиб фойдаланувчи киритган парол билан таққосланади. Агар улар мос келса, аутентификация муваффакиятли ўтган хисобланади ва фойдаланувчи легал (конуний) макomini ва авторизация тизими орқали унинг макومي учун аниқланган ҳуқуқларни ва тармоқ ресурсларидан фойдаланишга рухсатни олади.

Равшанки, фойдаланувчининг паролни шифрламасдан узатиш орқали аутентификациялаш варианти хавфсизликнинг хатто минимал даражасини кафолатламайди. Паролни химоялаш учун уни химояланмаган канал орқали узатишдан олдин шифрлаш зарур.

Оддий аутентификацияни ташкил этиш нафақат паролларни узатиш, балки уларни сақлаш ва текшириш гурларига ажратади.

Энг кенг тарқалган усул - фойдаланувчилар паролни тизимли файлларда, очик холда сақлаш усулидир. Бунда файлларга уқиш ва ёзишдан химоялаш атрибутлари ўрнатилади (масалан, операцион тизимдан фойдаланишни назоратлаш руйхатидаги мос имтиёзларни тавсифлаш ёрдамида). Тизим фойдаланувчи киритган паролни пароллар файлида

сакланаётган езув билан солиштиради. Бу усулда шифрлаш ёки бир томонлама функциялар каби криптографик механизмлар ишлатилмайди. Ушбу усулнинг камчилиги нияти бузуқ одамнинг тизимда маъмур имтиёзларидан, шу билан бирга тизим файлларидан, жумладан, пароль файлларидан фойдаланиш имкониятидир.

Хавфсизлик нуктаи назаридан паролларни бир томонлама функциялардан фойдаланиб узатиш ва сақлаш кулай ҳисобланади. Бу ҳолда фойдаланувчи паролнинг очиқ шакли ўрнига унинг бир томонлама функция $h(.)$ дан фойдаланиб олинган тасвирини юбориши шарт. Бу узгартириш ғаним томонидан паролни унинг тасвири орқали ошкор қила олмаганлигини кафолатлайди. чунки ғаним ечилмайдиган сонли масалага дуч келади.

Кўп мартали паролларга асосланган оддий аутентификациялаш тизимининг бардошлиги паст, чунки уларда аутентификацияловчи ахборот маъноли сўзларнинг нисбатан катта бўлмаган тўпламидан жамланади. Кўп мартали паролларнинг таъсир муддати ташкилотнинг хавфсизлиги сиёсатида белгиланиши ва бундай паролларни мунтазам равишда алмаштириб туриш лозим. Паролларни шундай танлаш лозимки, улар луғатда бўлмасин ва уларни гопиш кийин бўлсин.

6-маруза:

Биометрик характеристикаларга асосланган идентификация ва аутентификация.

1. Биометрик аутентификация
2. Биометрик характеристикаларга асосланган аутентификациялаш

Ҳозирги вақтга келиб, ахборот -коммуникация технологиялари кундан-кунга тез ривожланиб бормоқда. Шу сабабли ҳам компьютер технологиялари кириб бормаган соҳанинг ўзи қолмади, десак хато бўлмайди. Айниқса таълим, банк, молия тизимларида ушбу замонавий технологияларни қўллаш юқори самара бермоқда. Шу билан бирга ахборот хавфсизлигига бўлган таҳдид ҳам тобора кучайиб бораётгани ҳеч кимга сир эмас. Демак, ҳозирги даврнинг энг долзарб муаммолардан бири ахборот хавфсизлигини таъминлашдан иборат.

Ҳозирга қадар тизимга рухсатиз киришни тақиқлашнинг энг кенг тарқалган усули сифатида «парол» қўйиш принципи ҳисобланиб келмоқда. Чунки ушбу усул жуда содда, фойдаланиш учун қулай ва кам ҳаражат талаб этади. Лекин, ҳозирга келиб «парол» тизими тўлақонли ўзини оқлай олмаяпти. Яъни ушбу усулнинг бир қатор камчиликлари кўзга ташланиб қолди.

Биринчидан, кўпчилик фойдаланувчилар содда ва тез эсга тушадиган паролларни қўллайдилар. Масалан, фойдаланувчи ўз шахсига оид саналар, номлардан келиб чиққан ҳолда парол қўядилар. Бундай паролларни бўзиш эса, фойдаланувчи билан таниш бўлган ихтиёрий шахс учун унчалик қийинчилик туғдирмайди.

Иккинчидан, фойдаланувчи паролни киритиши жараёнида, кузатиш орқали ҳам киритилаётган белгиларни илғаб олиш мумкин.

Учинчидан, агар фойдаланувчи парол қўйишда мураккаб, узундан-узоқ белгилардан фойдаланадиган бўлса, унинг ўзи ҳам ушбу паролни эсидан чиқариб қўйиши эҳтимолдан ҳоли эмас ва ниҳоят, ҳозирда ихтиёрий паролларни бузувчи дастурларнинг мавжудлиги кўзга ташланиб қолди.

Юқоридаги камчиликлардан келиб чиққан ҳолда айтиш мумкинки, ахборотниҳимоялашнинг паролли принциpidан фойдаланиш тўла самара бермаяпти. Шу сабабли ҳам ҳозирда ахборотлардан рухсациз фойдаланишни чеклашнинг биометрик усуллари кўллаш дунё бўйича оммавийлашиб бормоқда ва ушбу йўналиш биометрия номи билан юритилмоқда.

Биометрия – бу инсоннинг ўзгармайдиган биологик белгиларига асосан айнан ўхшашликка текширишдир (идентификация). Ҳозирда биометрик тизимлар энг ишончли ҳимоя воситаси ҳисобланади ва турли хил махфий объектларда, муҳим тижорат ахборотларини ҳимоялашда самарали қўлланилмоқда.

Ҳозирда биометрик технологиялар инсоннинг қуйидаги ўзгармас биологик белгиларига асосланган:

1. Бармоқ изи орқали;
2. Юзнинг геометрик ўлчамлари орқали;
3. Кўз ёйи ва кўз тўр пардаси орқали;
4. Овоз орқали;

Фойдаланувчиларни биометрик аутентификациялаш

Фойдаланувчиларни биометрик аутентификациялаш корхона ташкилотнинг қай даражада махфийлиги хавфсизлиги жиҳатдан ва унинг иқтисод томонлама қанчалик қониқтира олишига қараб биометрик аутентификация қилиш усуллари танланади. Хавфсизлик жиҳатидан биометрик аутентификациялаш усуллари юқори даражали ҳиоблангани боис уни давлат миқёсида оммалаштириш ички ва ташқи таъсирларни бир хил ушлашга ёрдам беради. Биометрик аутентификациялаш усуллари муассасаларда қо`ллаётган пайтда фойдаланувчи белгиларининг натижалари фақат “ҲА” ёки “ЁҚ” натижалари билан амалга оширилади. ”ҲА” натижаси асосида фойдаланувчи муассасага кириши мумкин, агарда унинг белгиларида ўзгариш бўладиган бўлса ёки бошқа шахс бўлса “ЁҚ” натижа ёки биометрик эшик очилмаслигидан билиш мумкин.

Бармоқ излари ёрдамида аутентификациялаш.

“Бармоқ излари бўйича инсонни идентификациялаш” ҳозирда энг кенг тарқалган усул бўлиб, ахборотни ҳимоялаш биометрик тизимларида кенг қўлланилмоқда. Бу усул ўтган асрларда ҳам кенг қўлланилганлиги ҳеч кимга янгилик эмас. Ҳозирги кунга келиб бармоқ излари бўйича идентификациялашнинг учта асосий технологияси мавжуд. Уларнинг биринчиси кўпчиликка маълум оптик сканерлардан фойдаланишдир. Ушбу қурилмадан фойдаланиш принципи одатий сканердан фойдаланиш билан бир хил. Бу эрда асосий ишни ички нур манбаи, бир нечта призма ва линзалар амалга оширади. Оптик сканерларни қўллашнинг эътиборли томони унинг арзонлигидир. Лекин, камчилик томонлари бир мунча кўп. Ушбу қурилмалар тез ишдан чиқувчи ҳисобланади. Чу сабабли фойдаланувчидан авайлаб ишлатиш талаб этилади. Ушбу қурилмага тушган чанг, турли хил чизиклар шахсни аниқлашда хатоликка олиб келади, яъни фойдаланувчининг тизимга киришига тўсқинлик қилади. Бундан ташқари, оптик сканерда тасвири олинган бармоқ изи фойдаланувчи терисининг ҳолатига боғлиқ. Яъни, фойдаланувчи терисининг ёғлилиги ёки қуруқлиги шахсни аниқлашга халақит беради.

Бармоқ излари бўйича идентификациялашнинг иккинчи технологияси электрон сканерларни қўллашдир. Ушбу қурилмадан фойдаланиш учун фойдаланувчи 90 минг конденсатор пластинкаларидан ташкил топган, кремний моддаси билан қопланган махсус пластинкага бармоғини қўяди. Бунда ўзига хос конденсатор ҳосил қилинади.

Биометрик аутентификациялаш тизимларнинг ичида энг кўп ва оммавий тарқалгани бармоқ ёрдамида идентификациялаш ва уни

аутентификациялаш. Бу тизим биометрик аутентификация қилишда “Дактилоскопик” усули деб айтилади.

1-расм. Бармоқ изини ссанерлаш.

Бугунги кунда 3 хил бармоқ изларини олиш технологияси бор улар қуйидагича:

- ультратовушлар ёрдамида ;
- оптик нурлар ёрдамида (фтир);
- ярим о`тказгич ёрдамида;

Бармоқ изларининг сканерлари. Бармоқ изларини сканерловчи ан`анавий қурилмаларда асосий элемент сифатида бармоқнинг характерли расмини ёзувчи кичкина оптик камера ишлатилади.

2-расм. Бармоқ изини сканерлаш аппарат қурилмаси.

Биометрик аутентификация қилиш тизимининг аппарат қурилмалари орасида энг ишончли ҳамда оммабоплиги билан ажралиб турадигани “БИОЛИНК” компаниясининг биометрик аутентификация қилиш аппарат қурилмасидир.

Бармоқ изларини сканерлашда ишлатиладиган дактилоскоп қурилмаларини ишлаб чиқарувчиларнинг кўп қисми асосан интеграл схемаларда фойдаланмоқда. Бундай технологияларни ишлаб чиқарувчи компаниялар бармоқ изларини олишда ҳар хил турдаги электрик, электромагнит ва бошқа усуллар орқали амалга оширадилар. Бунинг асосий сабаби бармоқ изини олиш вақтида тери қисмларининг сиғим қаршилиги олинади ва таҳлил қилинади. Таҳлил вақтида Дактилоскопик қурилмаси эса яримотказгичли датчик орқали сиғим қаршилигини аниқлаш мақсадида барча ахборотларни йиғилади.

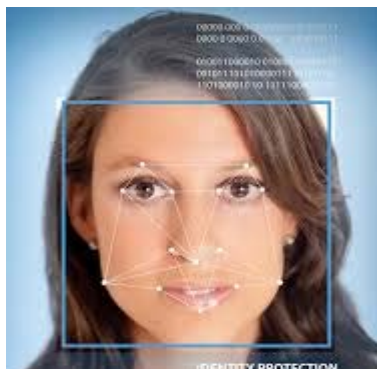
Юзнинг тўзилиши бўйича аутентификацияловчи тизимлар.

Юзнинг тўзилиши бўйича аутентификация қилиш ҳамма тамонлама яъни арзон ва барча компьютерларнинг видео хусусиятга эга эканлиги боис бу тизим ҳамма жойда ишлатила олиши билан фарқ қилади. Бу тизим асосан масофавий идентификация қилиш вақтида ишлатилади. Қуйида (3-расм) даги нуқталар асосида юзнинг ўлчамлари ҳисобланади. Ушбу нуқталар юзнинг семирганини ҳисобига ҳам ўзгариб туради. Аммо юз семирган пайтда ҳам озган пайтда ҳам унинг тузулиши геометрик ўлчамлари ва бурчаги ўзгармайди. Шу боис бу тизим энг ишончлиларидан бири ҳисобланади. Бунда унинг қуйидаги нуқталари ўлчамлари олинади:

- лаб тўзилиши унинг бурчаги ;
- бурун учи ва ўлчамлари ;
- кўзнинг маркази ва кўз бурчаги ;

Бунда унинг ўлчамлари маълумотлар омборидаги шахсларнинг ўлчамлари билан солиштирилиб унинг ҳақиқатда муассасада ишлайдиган

шахс ёки шахс эмаслигини кўрсатади. Аммо бу тизимга ҳалақит берадиган омиллар ҳам йетарли: Кўзойнак, соқол, юзга безак бериш кабилар.

3-расм. Юз тўзилиши бўйича аутентификациялаш.

Расмдаги ҳолатда асосан кўз, бурун лаб ўлчамлари олинади ва идентификацияланади. Юз тўзилишини аниқловчи қурилмаларни ишлаб чиқарувчилар фойдаланувчини идентификациялашда хусусий математик алгоритмлардан фойдаланадилар.

Кўз тўр пардаси ёрдамида аутентификациялаш.

Кўз тўр пардаси ёрдамида аутентификациялаш усули асосан икки хил тартибда амалга оширилади.

1. Кўз ёйи ;
2. Кўз тўр пардаси қон томирлари жойлашув ўрни ;

Кўз ёйи ёрдамида аутентификациялаш асосан кўз ёйининг радиуси ва унинг ўлчамлари билан аутентификацияланади. Қуйидаги расмда кўз ёйи радиуси ва унинг жойлашган ўрни ўлчамлари олинган ҳолда аутентификация қилиш усули кўрсатилган.

4-расм. Кўз ёйи ёрдамида аутентификациялаш.

Кўз ёйи ёрдамида аутентификация қилишда анча мураккаб ва сезиларли даражада вақтни олиши қон томирлар билан ишлаш вақтида кўзнинг

юмилиш ҳолатлари аутентификациялаш жараёнида бир қанча муаммолар келтириб чиқаради.

5-расм. Кўз тўр пардаси ёрдамида аутентификациялаш.

Ушбу биометрик аутентификациялаш усули хавфсизлик жиҳатдан энг юқори даражада ҳисобланади. Шу биосдан бу биометрик аутентификациялаш усули давлатларнинг юқори даражада хавфсизлиги таъминланиши зарур бўлган идораларга қўйилади.

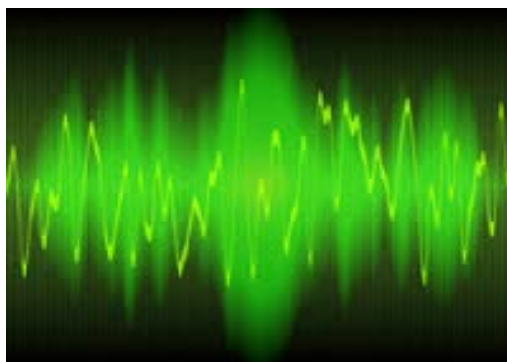
6-расм. Кўзни биометрик аутентификациялашнинг аппарат қурилмаси.

Биолинк компанияси томонидан ишлаб чиқилган кўз ёрдамида аутентификациялашнинг аппарат қурилмаси.

Кўз тўр пардасидаги томирларнинг жойлашуви ҳаттоки эгизакларда жуда катта фарқ қилиниши аниқланган. Аммо кўз айланаси қанчадир шахсда бир-бирига ўхшаш бўлганлиги сабабли кўпинча кўз пардасидан фойдаланилади.

Овоз бўйича аутентификациялаш тизимлари

Бу тизимларни ҳамма мултимедиага эга бўлган компьютерлар асосида амалга ошириш мумкин. Шу сабабли бу биометрик тизимлар арзонлиги тарафи билан бошқа биометрик тизимлардан ажралиб туради. Бу тизимни ишлатиш учун микрофон йетарли. Бу тизим шахснинг товуш частотасига асосланиб ишлайди.

7-расм. Овоз ёрдамида аутентификациялаш.

Ушбу биометрик аутентификациялаш усули асосан, замонавий бизнес марказлари ишлатилади ва айти пайтда бу технология, жадал ривожланмоқда. Овоз билан бир андозани қуришнинг кўп йўллари бор. Одатда, бу усул частота ва унинг турли тўзилмалари ва овозли статистик хусусиятларга эга. Шу биосдан унинг муаммо томони бир кишининг овози хилма: овозли саломатлиги, ёши, кайфият ва ҳоказо ҳолига қараб фарқ қилиши мумкин. Ушбу хилма-хиллик, инсон овози ўзига хос хусусиятлари ажратиш жиддий қийинчиликлар тўлдиради. Бундан ташқари, шовқин ҳам овоз билан амалий фойдаланиш аутентификация қилиш вақтида яна бир муҳим ва ҳал этилмаган муаммо ҳисобланади.

7-маруза:

Биометрик характеристикаларга асосланган идентификация ва аутентификациялашнинг камчиликлари.

1. Биометрик характеристикаларга асосланган аутентификациялаш
2. Биометрик характеристикаларга асосланган аутентификациялашнинг камчиликлари

Охирги Вактда инсоннинг физиологик параметрлари ва характеристикаларини, хулкининг хусусиятларини улчаш орқали фойдаланувчини ишончли аутентификациялашга имкон берувчи биометрик аутентификациялаш кенг тарқалмоқда.

Биометрик аутентификациялаш усуллари анъанавий усулларга нисбатан куйидаги афзалликларга эга:

- биометрик аломатларни ноёблиги туфайли аутентификациялашнинг ишончлилики даражаси юқори;
- биометрик аломатларнинг ишга лаёқатли шахсдан ажратиб булмаслиги;
- биометрик аломатларни сохталаштиришнинг кийинлиги.

Фойдаланувчини аутентификациялашда фаол ишлатиладиган биометрик аломатлари куйидагилар:

- бармоқ излари;
- кўл панжасининг геометрик шакли;
- юзнинг шакли ва улчамлари;
- овоз хусусиятлари;
- куз ёйи ва тур пардасининг нақши.
- Аутентификациянинг биометрик тизими ишлашининг намунавий

схемаси куйидагича. Тизимда руйхатга олинмишида фойдаланувчидан ўзининг характерли аломатларини бир ёки бир неча марта намоёниш килиниши талаб этилади. Бу аломатлар (хакикий сифатида маълум) тизим томонидан конуний фойдаланувчининг киёфаси сифатида руйхатга олинади. Фойдаланувчининг бу киёфаси тизимда электрон шаклда сакланади ва ўзини

конуний фойдаланувчи деб даъво килган хар бир одамни гекширишда ишлатилади. Такдим этилган аломатлар мажмуаси билан руйхатга олинганларининг мослиги ёки мос келмаслигига караб карор қабул қилинади. Истеъмолчи нуқтаи назаридан биометрик аутентификациялаш тизими қуйидаги иккита параметр орқали харак- терланади:

- хатолик инкорлар коэффициент FRR (false-rejectrate);
- хатолик тасдиқлар коэффициент FAR (false-alarmrate).

Хатолик инкор тизим конуний фойдаланувчи шахсини тасдиқламаганда пайдо бўлади (одатда FRR қиймати гахминан 100 дан бирни ташкил этади). *Хатолик тасдиқ* тизим ноқонуний фойдаланувчи шахсини тасдиқлаганида пайдо бўлади (одатда, FAR қиймати тахминан 10000 дан бирни ташкил этади). Бу иккала коэффициент бир бири билан боғлиқ: хатолик инкор коэффициентининг хар бирига маълум хатолик тасдиқ коэффициент FAR мос келади. Мукамал биометрик тизимда иккала хатоликнинг иккала параметри нолга тенг бўлиши шарт. Афсуски, биометрик тизим идеал эмас, шу сабабли ниманидур қурбон қилишга тугри келади. Одатда, тизимли параметрлар шундай созланадики, мос хатолик инкорлар коэффициентини аниқловчи хатолик тасдиқларнинг исталган коэффициентига эришилади.

Биометрик аутентификациялашнинг дактилоскопик тизими

Биометрик тизимларнинг аксарияти идентификациялаш параметри сифатида бармоқ изларидан фойдаланади (аутентификациянинг дактилоскопик тизими).

Бармоқ изларидан фойдаланишни афзалликлари:

- бундай тизимлар содда ва қулай; аутентификациялашнинг юқори ишончлилигига эга.
- бундай тизимларнинг кенг тарқалишига асосий сабаб бармоқ излари бўйича катта маълумотлар баъзасининг мавжудлигидир.

Юқоридаги қурилмалар тез ишдан чиқувчи ҳисобланади. Шу сабабли фойдаланувчидан авайлаб ишлатиш талаб этилади. Ушбу қурилмага тушган чанг, турли хил чизиклар шахсни аниқлашда хатоликка олиб келади, яъни

фойдаланувчининг тизимга киришига тўсқинлик қилади. Бундан ташқари, оптик сканерда тасвири олинган бармоқ изи фойдаланувчи терисининг ҳолатига боғлиқ. Яъни, фойдаланувчи терисининг ёғлилиги ёки қуруқлиги шахсни аниқлашга ҳалақит беради.

Қўлпанжасининг геометрик шакли буйича аутентификациялаш тизимларини камчиликлари:

Қўл панжасини сканерловчи қурилмалар нархининг юқорилиги ва улчамларининг катталиги сабабли тармоқ муҳитида камдан-кам ишлатилсада,

Юзнинг тўзилиши ва овоз буйича аутентификацияловчи тизимлар Афзалликлари:

Бу тизимлар арзонлиги туфайли энг фойдаланувчан ҳисобланадилар. чунки аксарият замонавий компьютерлар видео ва аудио воситаларига эга.

Камчиликлари :

Юз тўзилишини аниқловчи қурилмаларни ишлаб чиқарувчилар фойдаланувчини идентификациялашда хусусий математик алгоритмлардан фойдаланадилар ва бунда бизга маълумки инсон ташқи қиёфасида турли ўзгаришлар бўлиш табиий ҳол бу ўзгаришлар яъни юз қисмидаги ўзгаришлар идентификация ва аутентификация жараёнларида мофакқиятли ўтишга қаршилиқ кўрсатади.

Овоз буйича аутентификациялаш тизимлар

Афзаллиги:

- бу тизимлар арзонлиги туфайли фойдаланувчан ҳисобланганлиги.
- хусусан уларни кўпгина шахсий компьютерлар стандарт комплектидаги ускуна (масалан, микрофонлар) билан бирга урнагиш мумкин.

Камчиликлари:

- турли одамлар ўхшаш овозлар билан гапириши мумкин, ҳар қандай одамнинг овози вақт мобайнида кайфияти, ҳиссиётлик ҳолати ва ёшига боғлиқ ҳолда ўзгариши мумкин ва бу ўзгаришлар идентификация ва

аутентификация жараёнларида мофакқиятли ўтишга қаршилиқ кўрсатади.

**Куз ёйи тур пардасининг шакли бўйича аутентификациялаш
тизимини**

Афзаллиги:

- Хавфсизликюкори даражада таъминланганлиги

Камчиликлари:

- фойданиладиган технологиялари нархи юқорилиги хисобланади.
- Қуйидаги жадвалда биометрик аутентификациялаш тизимлариги хужум қилишнинг маълум усуллари ва бундай хужумардан ҳимоя усуллари кўрсатилган.

Хужумнинг таъфи	Ушбу хужумдан ҳимоя
Аҳамиятли хусусиятни сохталаштириш.	
Тажовузкор қонуний фойдаланувчининг физик фарқлаш хусусиятидан нусха олади ва ушбу нусхани биометрик сенсорга тақди этади.	Кўрсаткичларни юкори даражада аниқланган ҳолда олиб ташлаш. Маълумот шаблонини илаб чиқаришда қонуний фойдаланувси томонидан қўшимча биометрик кўрсаткичлар олиб ташланади, шунинг учун қонуний фойдаланувчи физик хусусиятининг барча параметрларини акс эттирмайди.
Фойдаланувчи ҳаракатларини такрорлаш.	
Тажовухкор фойдаланувчининг хатти-ҳаракати билан ажралиб турадиган хусусиятни ёзади ва биометрик сенсорда қайти ишлайди.	Ўзгаришларни ўзгартириш. Аутентификация қилишда ҳар бир ташаббус билан, тизим фойдаланувчи биометрик характеристикасининг ўзига хос намоён бўлишини талаб қилади, шунинг учун оддий рўйхатга олиш ва ижро этиш талаб қилинмайди.
Биометрик кўрсаткичларни сақлаб қолиш.	
Тажовузкор қурилмалар ўртасида маълумотлар узатиш вақтида қонуний фойдаланувчи биометрик кўрсаткичларини ушлаб қолади.	Биометрик маълумотларни шифрлаш. Биометрик маълумотлар фойдаланувчи томонида тақдим этилгандан сўнг дарҳол шифрланади, уларнинг қурилмалари ўртасида алмашилиш фақат шифрланган шаклда амалга ошириладию.
Биометрик имзони қўпайтириш.	
Тажовузкор биометрик сенсорнинг кўрсаткичини яъни имзони такрорлайди. Бу кўрсаткич тизим томонидай ҳақиқий шахсдан оинганидек қайта ишланади.	Биометрик имзонинг ҳақиқийлигини текшириш. Аутентификация қилиш чоралари биометрик маълумотлар бўйича олинади, бу уларнинг ишончли манбаалардан олинганлигини кафолатлайди. Биометрик имзонинг бутунлигини таъминлаш учун электрон рақамли имзодан фойдаланиш.

8-маруза:

Авторизация ҳамда электрон хужжатларнинг юридик мақомини ҳимоялаш.

1. ЭРИ ни криптография соҳасига тегишли стандартлари.
2. ЭРИ ни шакллантириш ҳамда текшириш жараёни

Жисмоний ёки юридик шахслар ўртасида ўзаро маълумот алмашув жараёнида авторизация масаласи ҳамда электрон хужжатларнинг юридик мақомини ҳимоялаш мақсадида ЭРИ жорий қилинган. ЭРИ ни шакллантириш ҳамда текшириш алгоритми криптография соҳасига тегишли стандартларга асосланган.

- **ГОСТ Р 34.10-94.** “Ахборот технологиялари. Ахборотни криптографик ҳимоялаш. Асимметрик криптографик алгоритмлар базасига асосланган ҳолда ЭРИ ни текшириш ҳамда шакллантириш”(Ушбу стандарт 31.12.2007 гача тан олинган). Ушбу стандартда криптографияда экспоненциал мантиққа асосланган ҳолда ЭРИ ни шакллантириш ва текшириш кетма-кетлиги келтирилган.

- **ГОСТ Р 34.10-2001.** “Ахборот технологиялари. Ахборотни криптографик ҳимоялаш. ЭРИ ни шакллантириш ҳамда текшириш жараёни”. Ушбу стандартга кўра ЭРИ ни шакллантириш ҳамда текшириш криптографиянинг эллиптик эгри чизиққа асосланган бўлимига асосланган.

- **ГОСТ Р 34.11-94.** “Ахборот технологиялари. Ахборотни криптографик ҳимоялаш. Хешлаш функцияси.” Ушбу стандартда имзоланадиган маълумотларни хешлаш жараёни келтирилган.

ЭРИ ни шакллантириш ҳамда текшириш жараёни

Қуйдаги модификациялаш, сохталаштириш, фаол модификациялаш, ниқоблаш каби алоқа тизими қоидаларининг бузилишини олдини олиш мақсадида рақамли сигнатурадан – рақамли имзо ва узатиладиган маълумотнинг бирор қисмини тўла ўз ичига олувчи рақамли шифрматндан иборат бўлган маълумотдан фойдаланилади.

Такрорлаш- Фойдаланувчи (В) фойдаланувчи (А) томонидан

фойдаланувчи (Б)га жўнатилган маълумотни такроран (Б)га жўнатади. Бундай ноқонуний хаттиҳаракат алоқа усулидан банклар тармоқларида электрон ҳисоб–китоб тизимидан фойдаланишда ноқонунийлик билан ўзгалар пуллари талон-тарож қилишда фойдаланилади. Ана шундай ноқонуний усуллардан муҳофазаланиш учун қуйидаги чора - тадбирлари кўрилади.

криптотизимга кираётган маълумотларни муҳофаза мақсадларидан келиб чиқиб тартиблаш.

- Электрон рақамли имзо алоқа тизимларида бир неча тур қоида бузилишларидан муҳофаза қилинишни таъминлайди, яъни махфий калит фақат фойдаланувчи (А)нинг ўзигагина маълум бўлса, у ҳолда фойдаланувчи (Б) томонидан қабул қилиб олинган маълумотни фақат (А) томонидан жўнатилганлигини рад этиб бўлмайди

- қонун бузар (рақиб томон) махфий калитни билмаган ҳолда модификациялаш, сохталаштириш, фаол модификациялаш, ниқоблаш ва бошқа шу каби алоқа тизими қоидаларининг бузилишига имконият туғдирмайди

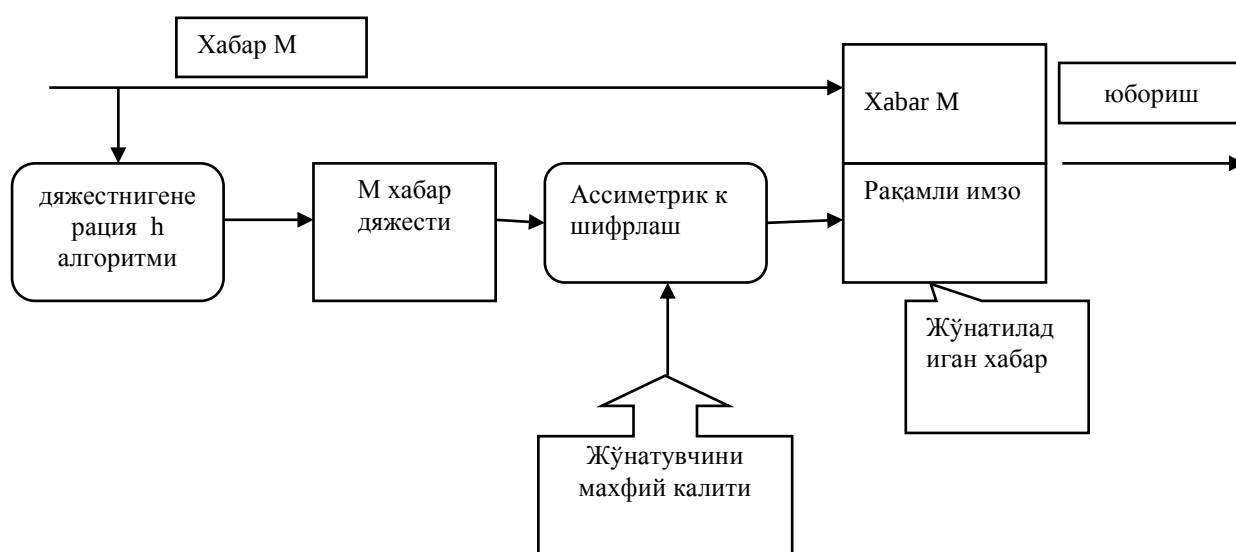
- алоқа тизимидан фойдаланувчиларнинг ўзаро боғлиқ ҳолда иш юритиши муносабатидаги кўплаб келишмовчиликларни бартараф этади ва бундай келишмовчиликлар келиб чиққанда воситачисиз аниқлик киритиш имконияти туғилади.

Кўп ҳолларда узтилаётган маълумотларни шифрлашга ҳожат бўлмай, уни электрон рақамли имзо билан тасдиқлаш керак бўлади. Бундай ҳолатларда очиқ матн жўнатувчининг ёпиқ калити билан шифрланиб, олинган шифрматн очиқ матн билан бирга жўнатилади. Маълумотни қабул қилиб олган томон жўнатувчининг очиқ калити ёрдамида шифрматнни дешифрлаб, очиқ матн билан солиштириши мумкин.

Рақамли имзони шакллантириш муолажаси: Ушбу муолажани тайёрлаш босқичида хабар жўнатувчи абонент А иккита калитни генерациялайди: махфий калит А ва очиқ калит А очиқ калит А унинг жуфти

бўлган махфий калити A ҳисоблаш орқали олинади. Очик калит A тармоқнинг бошқа абонентларига имзони текширишда фойдаланиш учун тарқатилади.

Рақамли имзони шакллантириш учун жўнатувчи A аввало имзо чекилувчи матн M нинг хеш функцияси $L(M)$ қийматини ҳисоблайди (1-расм). Хеш-функция имзо чекилувчи дастлабки матн “ M ” ни дайджест “ m ”га зичлаштиришга хизмат қилади. Дайджест M бутун матн “ M ” ни характерловчи битларнинг белгиланган катта бўлмаган сонидан иборат нисбатан қисқа сондир. Сўнгра жўнатувчи A ўзининг махфий калити KA билан дайджест “ m ” ни шифрлайди. Натижада олинган сонлар жуфти берилган “ M ”матн учун рақамли имзо ҳисобланади. Хабар “ M ” рақамли имзо билан биргаликда қабул қилувчининг адресига юборилади.

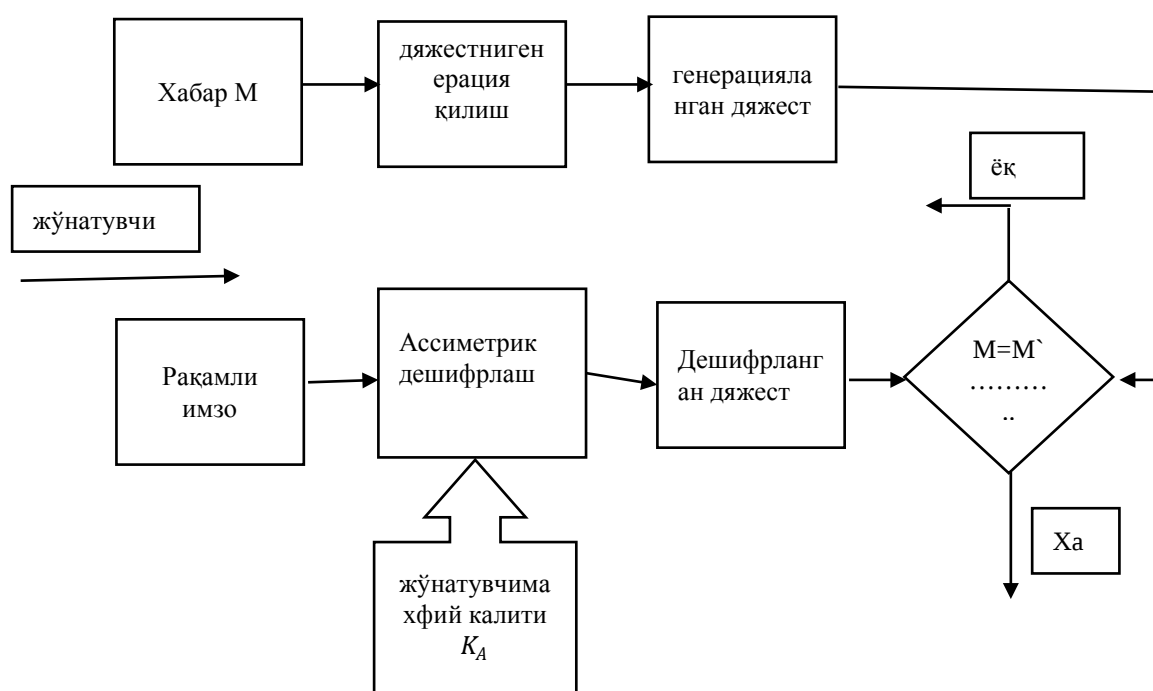

1–расм. Электрон рақамли имзони шакллантириш схемаси.

Рақамли имзони текшириш муолажаси: Тармоқ абонентлари олинган хабар “ M ”нинг рақамли имзосини ушбу хабарни жўнатувчининг очик калити KA ёрдамида текширишлари мумкин. Электрон рақамли имзони текширишда хабар “ M ” ни қабул қилувчи “ B ” қабул қилинган дайджестни жўнатувчининг очик калити “ KA ” ёрдамида расшифровка қилади. Ундан ташқари, қабул қилувчини ўзи хеш функция $x(M)$ ёрдамида қабул қилинган хабар “ M ” нинг

дайджести “м” ни ҳисоблайди ва уни расшифровка қилингани билан таққослайди. Агар иккала дайджест “м” ва “мъ” мос келса рақамли имзо ҳақиқий ҳисобланади. Акс ҳолда имзо қалбакилаштирилган, ёки ахборот мазмуни ўзгартирилган бўлади. Ҳар бир имзо қуйидаги ахборотни ўз ичига олади:

- имзо чекилган сана ;
- ушбу имзо калити таъсирининг тугаши муддати ;
- файлга имзо чекувчи шахс хусусидаги ахборот (ф. и. ш, мансаби, иш жойи) ;
- имзо чекувчининг индентификатори (очик калит номи) ;
- рақамли имзонинг ўзи.

2–расм. Электрон рақамли имзони текшириш схемаси.

ЭРИ ахборот коммуникация тармоғида электрон ҳужжат алмашинуви жараёнида қуйидаги учта масалани йечиш имконини беради:

- электрон ҳужжат манбаининг ҳақиқийлигини аниқлаш ;
- электрон ҳужжат яхлитлигини (ўзгармаганлигини) текшириш ;

- электрон ҳужжатга рақамли имзо қўйган субъектни муаллифликдан бош тортмаслигини таъминлайди.

9-маруза:

Очиқ калитга асосланган сертификатлар ёрдамида аутентификациялаш.

1. Сертификатлар асосида аутентификациялаш
2. Очиқ калитларнинг сертификатлар билан узвий боғлиқлиги

Тармоқдан фойдаланувчилар сони миллионлаб ўлчанганида фойдаланувчилар паролларининг тайинланиши ва сақланиши билан боғлиқ фойдаланувчиларни дастлабки руйхатга олиш муолажаси жуда катта ва амалга оширилиши кийин бўлади. Бундай шароитда рақамли сертификатлар асосидаги аутентификациялаш пароллар қўлланишига рационал альтернатива хисобланади.

Рақамли сертификатлар ишлатилганида компьютер тармоғи фойдаланувчилар хусусидаги ҳеч қандай ахборотни сақламайди. Бундай ахборотни фойдаланувчиларнинг ўзи сўров-сертификат-ларида тавдим этадилар. Бунда махфий ахборотни, хусусан махфий калитларни сақлаш вазифаси фойдаланувчиларнинг ўзига юкланади.

Фойдаланувчи шахсини тасдиқловчи рақамли сертификатлар фойдаланувчилар сўрови буйича махсус ваколатли ташкилот-сертификация маркази С А (CertificateAuthority) томонидан, маълум шартлар бажарилганида берилади. Таъкидлаш лозимки, сертификат олиш муолажасининг ўзи ҳам фойдаланувчининг хакикийлигини текшириш (яъни, аутентификациялаш) босқичини ўз ичига олади. Бунда текширувчи тараф сертификацияловчи ташкилот (сертификация маркази СА) бўлади.

Сертификат олиш учун мижоз сертификация марказига шахсини тасдиқловчи маълумотни ва очиқ калитини тақдим этиши лозим. Зарурий маълумотлар руйхати олинadиган сертификат турига боғлиқ. Сертификацияловчи ташкилот фойдаланувчининг хакикий-лиги тасдиғини текширганидан сўнг ўзининг рақамли имзосини очиқ калит ва фойдаланувчи хусусидаги маълумот бўлган файлга жойлаштиради ҳамда ушбу очиқ калитнинг муайян шахсга тегишли эканлигини тасдиқлаган ҳолда

фойдаланувчига сертификат беради.

Сертификат электрон шакл бўлиб, таркибида қуйидаги ахборот бўлади:

- ушбу сертификат эгасининг очиқ калити;
- сертификат эгаси хусусидаги маълумот, масалан, исми, электрон почта манзили, ишлайдиган ташкилот номи ва х.;
- ушбу сертификатни берган ташкилот номи;
- сертификацияловчи ташкилотнинг электрон имзоси - ушбу ташкилотнинг махфий калити ёрдамида шифрланган сертификациядаги маълумотлар.

Сертификат фойдаланувчини тармоқ ресурсларига мурожаат этганида аутентификацияловчи восита ҳисобланади. Бунда текширувчи тараф вазифасини корпоратив тармоқнинг аутентификация сервери бажаради. Сертификатлар нафақат аутентификациялашда, балки фойдаланишнинг маълум ҳуқуқларини тақдим этишда ишлатилиши мумкин. Бунинг учун сертификатга қўшимча ҳошиялар киритилиб уларда сертификация эгасининг фойдаланувчиларнинг у ёки бу категориясига мансублиги кўрсатилади.

Очиқ калитларнинг сертификатлар билан узвий боғлиқлигини алоҳида таъкидлаш лозим. Сертификат нафақат шахсни, балки очиқ калит мансублигини тасдиқловчи ҳужжатдир. Рақамли сертификат очиқ калит ва унинг эгаси ўртасидаги мосликни ўрнабди ва қўллаб-қувватлайди. Бу очиқ калитни алмаштириш ҳавфсини бартараф этади.

Агар абонент ахборот алмашинуви бўйича шеригидан сертификат таркибидаги очиқ калитни олса, у бу сертификатдаги сертификация марказининг рақамли имзосини ушбу сертификация марказининг очиқ калити ёрдамида текшириши ва очиқ калит манзили ва бошқа маълумотлари сертификатда қўрилган фойдаланувчига тегишли эканлигига ишонч ҳосил қилиши мумкин. Сертификатлардан фойдаланилганда фойдаланувчилар руҳини уларнинг пароллари билан корпорация серверларида сақлаш зарурияти йўқолади. Серверда сертификацияловчи ташкилотларнинг номлари ва очиқ калитларининг бўлиши егарли.

Сертификатларнинг ишлатилиши сертификацияловчн ташкилотларнинг нисбатан камлигига ва уларнинг очиқ калитларидан кизиккан барча шахслар ва ташкилотлар фойдалана олиши (масалан, журналлардаги нашрлар ёрдамида) таъминига асосланган.

Сертификатлар асосида аутентификациялаш жарасини амалга оширишда сертификацияловчн ташкилот вазифаенн ким бажариши хусусидаги масалани ечиш муҳим ҳисобланади. Ходимларни сертификат билан таъминлаш масаласини корхонанинг ўзи ечиши жуда табиий ҳисобланади. Корхона ўзининг ходимларини яхши билади ва улар шахсини тасдиклаш вазифасини ўзига олиши мумкин. Бу сертификат берилишдагн дастлабки аутентификациялаш муолажасини осонлаштиради. Корхоналар сертификатларни генерациялаш, бериш ва уларга хизмат кўрсатиш жараёнларини автоматлаштиришни таъминловчи мавжуд дастурий маҳсулотлардан фойдаланишлари мумкин. Масалан, NetscapeCommunications компанияси серверларини корхоналарга шахсий сертификатларини чиқариш учун таклиф этади.

Сертификацияловчн ташкилот вазифасини бажаришда тижорат асосида сертификат бериш бўйича мустақил марказлар ҳам жалб этилиши мумкин. Бундай хизматларни, хусусан, Verisign компаниясининг сертификацияловчн маркази таклиф этади. Бу компаниянинг сертификатлари халқаро стандарт X.509 талабларига жавоб беради. Бу сертификатлар маълумотлар химоясининг қатор маҳсулотларида, жумладан, химояланган канал SSL протоколида ишлатилади.

10-маруза:

Ёпиқ калитни сақлашга асосланган аутентификациялаш усуллари.

1. Фойдаланувчининг профили реестр.
2. Ҳимояланмаган ахборот ташувчилар.
3. Touch-Memory, Memory-карталар.
4. Смарт-карталар ва USB-калитлар.

Криптографияда очик калит ёрдамида фойдаланувчиларни ишончли аутентификацидан, яъни ёпиқ калитга боғлиқ бўлмасдан ўтказиш мумкин. Шу сабабли ёпиқ калитни хавфсизликни таъминлаш мақсадида сақлаш лозим. Ёпиқ калитни сақлашнинг бир нечта усули мавжуд.

1. Фойдаланувчининг профили реестр

Ёпиқ калитни хавфсиз сақлашнинг энг содда усули операцион тизим таркибида фойдаланувчиларнинг пароль ва логинлари криптографик методлар ёрдамида ҳимояланишидир. Одатда бу ечим фойдаланувчи билан унинг ёпиқ калитини авторизациядан сўнг операцион тизим таркибида бирлаштирилади, бироқ ушбу калитни дастлабки аутентификация учун ишлатиш мумкин эмас. Чунки ёпиқ калит доимо конкрет компьютар боғлиқ бўлади. Шунга қарамасдан ёпиқ калит компьютарнинг қаттиқ дискида сақланса ҳам, яъни ушбу калит фақатгина компьютар эгасига тегишли бўлса ҳам унга нисбатан тўғридан-тўғри ёки тармоқ хужумлари уюштирилиши мумкин. Нияти бузуқ одам ушбу ёпиқ калитни тизимга ўзини фойдаланувчи сифатида кўрсатиб олиш имконияти мавжуд.

2. Ҳимояланмаган ахборот ташувчилар

Ёпиқ калитни кўлда олиб юришнинг бир неча усули мавжуд яъни дискетада, хотира картасида, USB-флешкада. Ушбу ҳолатда ахборот ташувчида калитли контейнер ҳосил бўлади ва у шифрланган кўринишда хотирада сақланади. Аммо бу усул унчалик эффектив ҳисобланмайди. Чунки ушбу пароллар контейнери шифрланган бўлсада уни бошқа бир флеш-картага кўчириб ўтказиш мумкин, бундай ҳолатда тизимни бузиш нияти

бузук одам учун ҳеч қандай қийинчилик туғдирмайди.

3. Touch-Memory, Memory-карталар

Худди ахборот ташувчи сингари махсус аутентификацияловчи қурилма touch-memory ҳамда memory-карталарни қўлласа бўлади. Ушбу қурилмалар пластик карталар кўринишида ясаиб, кредит карталарга ўхшаш ва микросхемадан иборат бўлади. Ушбу қурилмалар шу типга мансуб бошқа қурилмалар сингари ўзининг уникал номерига, фойдаланувчига тегишли шахсий маълумотларни сақловчи хотирага эга.

Айрим типдаги аутентификацияловчи қурилмалар икки факторли аутентификацияни қўллаб қувватлайди, яъни фойдаланувчи шахсий маълумотлари турадиган хотирага кириш учун ҳам PIN-код талаб этилади.

4. Смарт-карталар ва USB-калитлар

Смарт карталар худди memory-карталар сингари пластик карталар кўринишида қурилади ва таркиби микросхемадан иборат бўлади. Смарт-карталарнинг муҳим жиҳати шундан иборатки, смарт-карталар мураккаб аутентификациялаш қисмлардан ташкил топган бўлиб, яъни ўзининг микропроцессорига, операцион тизимига, назоратловчи қурилмасига ва объектнинг хотирасига кириш учун рухсатларни бошқариш тизимига эга. Бундан ташқари смарт-карталар криптографик амалларни ҳисоблаш имкониятига ҳам эга.

Смарт-карталарни ўқиб оловчи қурилма бевосита компьютерга боғланган бўлади, яъни:

- ✓ порт орқали;
- ✓ PCMCIA слот орқали;
- ✓ USB порт орқали.

Смарт-карталарни ўқиб оловчи қурилма клавиатура билан интеграллашган бўлади.

Айрим ишлаб чиқарувчилар шундай аппарат воситаси ишлаб чиқишганки, унга кўра смарт-карталар билан уларни ўқиб оловчи қурилма бирлаштирилган. Ишлаш принципига кўра ушбу смарт-карталар оддийлари

билан бир хил ҳисобланади.

Машхур фирмаларнинг аппарат воситалари калитни ўқиб олувчи қурилма сифатида асосан USB портни ишлатишади. USB калитлар қўллаш ҳар қандай компания ёки фирмалар учун бир мунча қулайликлар яратади, чунки ҳозирги кунда USB порт стандарт портга айланиб улгурган, ҳамда уни ишлатиш энг қулай усул ҳисобланади.

Смарт-карталар ва USB калитлар имкониятидан келиб чиққан ҳолда интеллектуал қурилмалар ҳисобланади.

11-маруза:

Очиқ калит ёрдамида аутентификациялаш ҳамда интеллектуал қурилмалар

1. Ишчи станцияда калитларни генерация қилиш
2. Қурилмага асосланган ҳолда калитларни генерация қилиш

Смарт-карталар ҳамда USB калитлар очиқ калитлар инфраструктураси хизматининг ишончилигини таъминлаши мумкин. Смарт-карта ёрдамида фойдаланувчининг ёпиқ калитини хавфсиз сақлашимиз, ундан ташқари криптографик амалларни ҳам хавфсиз амалга ошириш мумкин. Шунини таъкидлаб ўтиш жоизки, интеллектуал қурилмалар ёрдамида аутентификациялаш тўла қонли хавфсизликни таъминлай олмайди, лекин одатий комп்யутердаги хавфсизликка нисбатан бир мунча юқорироқ.

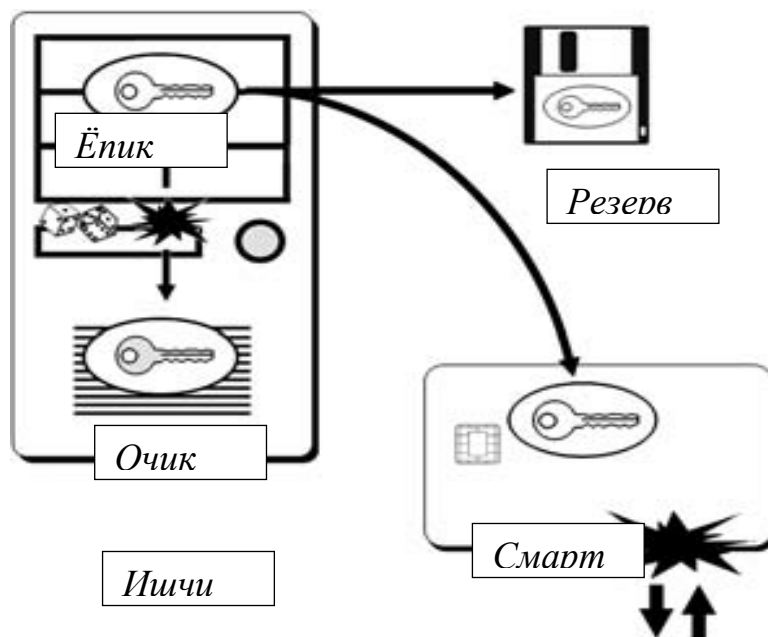
Ёпиқ калитни қўллашга ва хавфсиз сақлашга ишлаб чиқарувчилар бир мунча йўриқномалар тавсия қилишади. Уларнинг ичида энг содда усул дискеталарни интеллектуал қурилма сифатида ишлатиш. Ушбу ечим хавфсизлик нуқтаи назаридан ҳақиқий ҳисобланмасада, оддий тизимлар учун осон ташкил қилиш мумкин.

Қуйида келтирилган иккита усул юқоридаги усулга нисбатан бир мунча самаралироқ ҳисобланади. Биринчи усулда фойдаланувчи ишчи станцияда калитни генерация қилади ва қурилма хотирасига сақлаб олади. Иккинчи усулда фойдаланувчи калитни қурилманинг ўзида генерация қилади ҳамда уни қурилманинг ўзида сақлайди. Иккала усулда ҳам ёпиқ калит яхши сақланган, уни ҳеч қандай қурилма ёки бошқа усул билан олиб бўлмайди.

1.Ишчи станцияда калитларни генерация қилиш

Ушбу ҳолатда фойдаланувчи ёпиқ калитдан резерв олиш имкониятига эга бўлади. Агар қурилма авария ҳолатида бўлса, йўқолса, иш ҳолатида бўлмаса ҳам фойдаланувчи ўзининг ёпиқ калитини янги картада сақлаши мумкин. Ушбу имконият эвазига фойдаланувчи талаб этилган маълумотларни ўзининг янги резерв олинган калити ёрдамида дешифрлаб

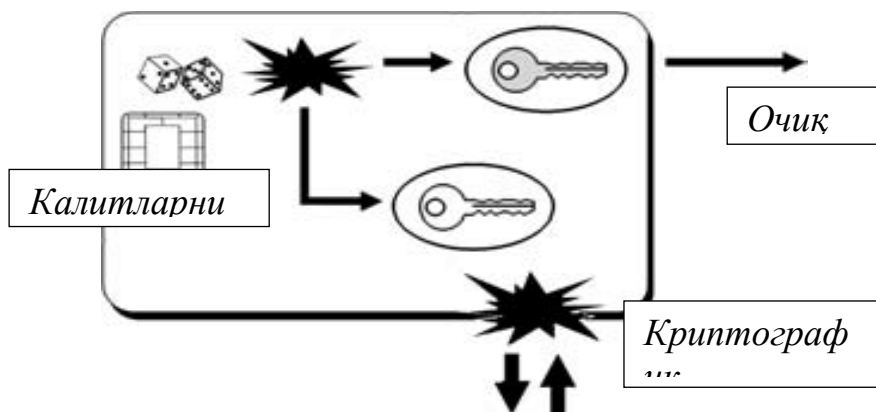
фойдаланиши мумкин.

1-расм.Ишчи станцияда калитларни генерация қилиш

2.Қурилмага асосланган ҳолда калитларни генерация қилиш

Ушбу ҳолатда ёпиқ калит қурилмадан ташқарига чиқмайди ва калитга нисбатан ҳеч қандай хавф-хатар мавжуд эмас, ундан ташқари нияти бузук одам ёпиқ калитдан резерв нусха олиш имкониятига эга эмас. Ёпиқ калитни ишлатиш учун интеллектуал қурилмага эга бўлиш талаб этилади. Ушбу ечим интеллектуал қурилмалар имкониятларига катта талаб қўяди. У калитларни генерация қилиши ҳамда криптографик операцияларни бемалол бажариши шарт. Шунини таъкидлаб ўтиш жоизки, ёпиқ калит агар қурилма таркибидан ўчирилган бўлса уни тиклашнинг ҳеч қандай имконияти мавжуд эмас.

2-расм. Қурилмага асосланган ҳолда калитларни генерация қилиш

12-маруза:

Очиқ калит ёрдамида аутентификациялашнинг камчиликлари.

Мавжуд хужумлар.

Қуйида очиқ калитлар асосида аутентификацияловчи тизимларга уюштирилувчи машхур хужумлар ҳамда улардан ҳимояланиш усуллари келтирилган.

Калитни факторизациялаш. Нияти бузуқ одам кобинаторика орқали калитни комбинациялаб, фойдаланувчининг калитига эга бўлиши мумкин. Ушбу хужумга қарши калитнинг узунлигини ошириш билан ҳимояланиш мумкин. Калитни камида 512 бит узунликдагисини ишлатиш лозим. Сертификат марказлар учун калит узунлиги 2048 бит бўлиши шарт.

Муҳим хабарга асосланган хужум. Нияти бузуқ одам фойдаланувчига муҳим хабар жўнатиб, уни шахсий калити билан имзолашни талаб қилади. Ушбу хужумга қарши калитни хешлаш орқали жавоб қайтариш мумкин.

Қалбаки очиқ калитга асосланган хужум. Нияти бузуқ одам ўзининг шахсий очиқ калитини тақдим қилиш орқали, агар қабул қилувчи аутентификациядан ўтмаган калитни қабул қилса. Сертификатланган очиқ калитни қўллаш орқали ушбу хужумдан ҳимояланиш мумкин.

“Ўртадаги одам” хужуми. Нияти бузуқ одам ўзининг шахсий очиқ калитини бошқа калит ўрнига тақдим қилади ва объектлар ўртасида хабарни қайтадан шифрлаб жўнатади. Ушбу хужумга қарши ҳам сертификатланган очиқ калитларни қўллаш мумкин.

Сертификатларни алмаштиришга асосланган хужум. Нияти бузуқ одам қонуний сертификат ишлатиб, қалбаки сервернинг IP адресидан фойдаланади. Ушбу хужумга қарши сертификатга эга хостларнинг номини ишончлилигини текшириш орқали ҳимояланиш мумкин, сертификатдаги исм хост-машинанинг исми билан солиштирилади, яъни қабул қилинган сертификатга кўра.

Шахсий калитни ишлатишга асосланган хужум. Нияти бузуқ одам ўғирланган шахсий калитни ишлатади. Ушбу хужумга қарши бир нечта чора-

тадбирлар мавжуд, яъни:

- ✓ Такриздан ўтган сертификатлар рўйхати-даврий сертификатлар рўйхати чиқиб туради.
- ✓ Интерактив чакирилган сертификатлар – сертификатнинг ҳақиқийлигини текширувчи механизм мавжуд бўлиб, у сертификатнинг такриздан ўтган ёки ўтмаганлигини аниқлиди.
- ✓ Даврий сертификатлаш орқали.

Шахсий калитни актив разведка қилиш. Нияти бузуқ одам тизимни бузувчи дастурий таъминот қўллаш орқали фойдаланувчининг тизимга кириш momentiда киритган паролни ўқиб олиш орқали паролга эга бўлиши мумкин. Смарт-карталарни қўллаш ҳамда шифрлаш функциясидан фойдаланиш орқали ушбу хужумга тўсқинлик қилиш мумкин. Чунки шахсий калит ҳеч қачон смарт-карта хотирасидан ўчмайди, ўқиб олинмайди.

Шахсий калитни ўғирлаш орқали ундан резерв нусха олиш хужуми. Нияти бузуқ одам дискетадаги ёки бошқа қурилмадаги шахсий калитнинг резерв нусхасини ўғирлаш орқали тизимга кириши мумкин. Смарт-картанинг ўзида шахсий калитни генерация қилиш орқали ушбу хужумдан ҳимояланиш мумкин.

Одатда ахборот алмашувчи томонлар мулоқотни янада юқсакроқ поғонага кўтариш мақсадида моҳият аутентификацияси протоколини ишга туширадилар. Замонавий криптографияда ҳимояланган алоқа каналларини ташкил этишда криптографик калитлардан фойдаланилади. Бинобарин, моҳият аутентификацияси протоколи ҳимояланган алоқа каналлари орқали ахборот алмашиш учун таркибий қисм сифатида *аутентификацияланган калитларни генерациялаш* ёки **калит алмашиш** (keyexchange) ёки *калитларни мувофиқлаштириш* (keyagreement) механизмларини ўз ичига олиши лозим.

Аутентификацияланган калитларни генерациялаш протоколида протокол маълумотлари ўзида калитлар параметрларини акс эттиргани боис, уларнинг манбаини ҳам аутентификациядан ўтказиш лозим.

Адабиётларда аутентификацияланган калитларни генерациялаш

протоколи, моҳият аутентификацияси протоколи, маълумотларни ҳимоялаш протоколи, ҳаттоки криптографик протоколлар ҳам кўпинча алоқа протоколлари деб номланади.

Барча аутентификациялаш протоколларини уч синфга бўлиш мумкин:

- Бирон нарсани билиш асосида. Энг кенг тарқалган варианты – пароллар;
- Бирон нарсага эгалик қилиш асосида (магнит карталар, смарт-карталар ва ҳоказо);
- Ажралмас хусусиятлар асосида (овоз, кўзнинг тўр пардаси, бармоқ излари). Бу категорияда криптографик усуллар одатда қўлланилмайди.

Аутентификациялаш протоколларини таққослашда ва танлашда қуйидаги характеристикаларни ҳисобга олиш зарур:

- -ўзаро аутентификациянинг мавжудлиги. Ушбу хусусият аутентификацияли алмашинув тарафлари ўртасида иккиёқлама аутентификациялашнинг зарурлигини акс эттиради;
- -ҳисоблаш самарадорлиги. Протоколни бажаришда зарур бўлган амаллар сони;
- -коммуникацион самарадорлик. Ушбу хусусият аутентификациялашни бажариш учун зарур бўлган хабарлар сони ва узунлигини акс эттиради;
- -иккинчи тарафнинг мавжудлиги. Ушбу тарафга мисол тариқасида симметрик калитларни тақсимловчи ишончли серверни ёки очиқ калитларни тақсимлаш учун сертификатлар дарахтини амалга оширувчи серверни кўрсатиш мумкин;
- -хавфсизлик кафолат асоси. Мисол сифатида нолиқ билим билан исботлаш хусусиятига эга бўлган протоколларни кўрсатиш мумкин;
- сирни сақлаш. Жиддий калитли ахборотни сақлаш усули кўзда тутилади.

13-маруза:

Калит сўзли ахборотларни сақлаш ҳамда аутентификацияловчи аппарат воситаларини қўлланилишининг аҳамияти

1. Ёпиқ калитларнинг хавфсизлиги.
2. Ёпиқ калитларни ҳимоялашнинг усуллари.
3. Ёпиқ калитлар учун асосий таҳдидлар.
4. Криптографик имконияларга эга бўлган аппарат воситалари.

Криптографиянинг асимметрик алгоритмларида бир-бирига боғлиқ бўлмаган иккита калитдан фойдаланилади. Улардан бири очик калит, яъни шифрлаш, ЭРИ ҳақиқийлигини текшириш учун ишлатилади. Иккинчиси ёпиқ калит ёпиқ операциялар учун, яъни маълумотни дншифрлаш, ЭРИ ни генерация қилиш каби. Ушбу имконият орқали биз нафақат махфий маълумотларни ўзга фойдаланувчилардан яшира оламиз, балки авторлик ҳуқуқини ҳам ҳимоялашимиз мумкин.

Ёпиқ калитларнинг хавфсизлиги

Криптографиянинг асосий постулати шундан иборатки, ёпиқ калит доимо унинг эгасига тегишли бўлади. Агар нияти бузуқ одам ушбу ёпиқ калитни қўлга киритадиган бўлса, ахборот алмашишда иштирок этадиган исталган томоннинг ахборотини дешифрлаш имкониятига эга бўлади. Бундан ташқари у ихтиёрий хабарни қонуний фойдаланувчи номидан жўнатиши, хабар қабул қилиши умуман информацион жараёнда қатнашиши мумкин. Ушбу хужумлар оқали нияти бузуқ одамлар ЭРИ тизимининг ҳуқуқий қисмига жиддий зарар етказадилар. Чунки ёпиқ калитни унинг фойдаланувчиси ёки нолегал фойдаланувчи фойдаланганлигини аниқлаш бир мунча мураккабликларни келтириб чиқаради.

Шу сабабли ёпиқ калитнинг ҳимояланганлик даражаси ҳаёт цикли каби ҳар бир этапда таъминланиши шарт, яъни:

- ✓ Калитлар жуфтини генерация қилишда (ёпиқ ва очик калитни);
- ✓ Ёпиқ калитни сақлашда;

- ✓ Ёпиқ калитни ишлатишда;
- ✓ Ёпиқ калитни йўқотиш жараёнида.

Калитларни генерация қилиш жараёнида, нияти бузуқ одамнинг генерация қилувчи тизимга кира олмаслиги таъминланиши шарт.

Ёпиқ калитни сақлашда унинг конфеденциаллиги ҳамда бутунлигининг таъминланганлиги, яъни ноқонуний кириш ва рухсатлардан, модификацияланишлардан ҳимояланганлиги.

Ёпиқ калитдан фойдаланишда унинг ўғирланишининг олди олинганлиги, нолегал фойдаланишдан чекланиши лозим.

Хуллас иш охирисида, яъни ёпиқ калитни йўқотиш жараёнида ундан қайта фойдаланиш ёки тиклаш имконияти чекланиши шарт.

Ёпиқ калитларни ҳимоялашнинг усуллари

Ҳозирги кунда ёпиқ калитларни ҳимоялашнинг кўпгина усуллари мавжуд бўлиб, улар қаторига қуйидагиларни киритиш мумкин:

1. Дастурий таъминот ёрдамида сақлаш. Дастурий таъминот ёпиқ калитларни компьютернинг қаттиқ дискида шифрланган кўринишда сақлайди. Бундай дастурий таъминотларга мисол сифатида Windows операцион тизими таркибига кирувчи Microsoft Enhanced CSP, Mozilla/Netscape келтириш мумкин. Дастурий таъминот ёрдамида фойдаланувчининг ёпиқ калитларини сақлашда уларнинг хавфсизлиги таъминланмайди. Улар ҳимояланганлик тасаввурини яратади.

2. Аппарат воситалар. Аппарат воситалари ёпиқ калитларни сақлаш ҳамда криптографик операциялар бажариш учун мўлжалланган. Ушбу аппарат воситалари қаторига смарт-карта, USB-калит ва Aladdin компаниясининг eToken PRO ларни киритиш мумкин.

3. Репозиторлар. Бир нечна фойдаланувчиларнинг ёпиқ калитларни марказлаштирилган асосда сақлаш учун серверлардан фойдаланилади. Фойдаланувчи ёпиқ калитдан фойдаланишдан олдин сервердан аутентификациядан ўтиши лозим бўлади. Ушбу усул хавфсизлик нуқтаи

назаридан энг эффектив ҳисобланади.

Ёпиқ калитлар учун асосий таҳдидлар

Ҳар қандай шахсий компьютерга нисбатан иккита асосий потенциал даражадаги хавф мавжуд, яъни:

Компьютерга физик рухсатнинг борлиги. Ушбу хавфнинг асосида куйидаги факт, яъни кўпгина ҳолатларда компьютерга нисбатан физик рухсатнинг борлиги натижасида унинг ҳимояланганлик даражаси тушиб кетишига сабаб бўлади. Бу ерда гап компьютернинг ўғирланиши ёки бузилиши ҳақида бормаяпти, лекин ушбу ҳавфнинг умуман йўқ деб ҳисоблаб бўлмайди. Кўпгина компанияларда ходимлар смена асосланган ҳолда ишлайди. Бундан келиб чиқадики бир нечта ходим айнан битта компьютердан фойдаланишади. Шу сабабли ходимлар ушбу компьютер билан қандай ҳолат юз бераётганлигини тўлиқ англаб етмайдилар. Бунга мисол сифатида корхона котибаси махсус чақириқ билан ўз иш ўрнидаги компьютерни очик ҳолда ташлаб кетиши (компанияга котибанинг олдида қандайдир мижоз келган бўлса). Ушбу ҳолатда келган мижоз нима мақсадда келганини аниқлаш қийин.

Зарақунанда дастурлар. Иккинчи жиддий хавфни зарақунанда дастурлар, яъни вируслар, тармоқ червлари, троянлар. Зарақунанда дастурларнинг тез вақт ичида тарқалиши ҳамда кўпайиши компания иқтисодида жиддий зарар етказади.

Ушбу зарақунанда дастурлар операцион тизимнинг иш фаолиятини бузиб қолмай, унда сақланаётган ёпиқ калитларга ҳам жиддий зарар етказиши мумкин.

Криптографик имконияларга эга бўлган аппарат воситалари

Юқоридаги фикрлардан кўриниб турибдики, ёпиқ калитни генерация қилиш компьютернинг хавфсиз бўлмаган жойида амалга оширилмоқда, яъни калитга нисбатан бир мунча хавфлар мавжуд. Ушбу муаммони ечиш мақсадида криптографик операцияларни амалга ошириувчи аппарат воситаларини қўллаш самарали ҳисобланади. Ахборот ташувчи шифрлаш ва

хабарни тескарисига жўнатиш каби амалларни бажарувчи микропроцессорга эга бўлиши талаб этилади. Криптографик операцияларни ушбу аппарат воситаларида мавжудлиги калит сўзли ахборотнинг ҳимояланганлик даражасини оширади. Бундан келиб чиқадики ёпиқ калит ҳеч қачон қурилмадан ташқарига экспортация қилинмайди. Ушбу факт ёпиқ калитнинг қурилманинг хотирасида муқим, хавфсиз сақланишидан далолат беради.

14-маруза:
Аутентификациялаш воситалари ва калит сўзли ахборотларни
сақлашга қўйиладиган талаблар

1. Криптография соҳасида мавжуд миллий стандартларнинг қўллаб қувватланиши.
2. Халқаро криптографик стандартларнинг қўллаб қувватланиши.
3. Аутентификация воситаларини сертификатлаш ва калит сўзли ахборотларни сақлаш.
4. Қурилманинг ҳаётий циклини бошқариш учун қўйиладиган талаблар.

Замонавий аутентификациялаш ҳамда калит сўзли ахборотни сақлаш воситалари фойдаланувчиларнинг махфий маълумотларини қурилманинг хотирасида хавфсиз сақлаб қолмасдан, криптографик операцияларни миллий стандартлар талабларига асосланган ҳолда амалга ошириши лозим. Ушбу ҳолатдан сўнгина фойдаланувчиларнинг маълумотлари ишончли ҳимояланганлигига ишониш мумкин.

Ахборот хавфсизлиги соҳасида миллий талаблар турли мамлакатларда турлича ҳисобланади. Миллий аутентификациялаш ҳамда калит сўзли ахборотни сақловчи қурилмаларни ишлаб чиқишда аналог қурилмалардан фойдаланиш каби ечимдан фойдаланилади.

Аутентификациялаш ҳамда калит сўзли ахборотларни сақловчи воситалари миллий бозорда қуйидаги минимал талабларга жавоб бериши лозим:

- миллий ҳамда халқаро криптография соҳасидаги мавжуд стандартларни қўллаб-қувватлаши;
- сертификациядан ўтганлиги;
- дастурни клиент қисмида ишлатиш учун қўшимча дастурий таъминотларнинг талаб қилинмаслиги;
- қурилмада бир нечта иловадан фойдаланиш имкониятининг мавжудлиги;

- қурилманинг ҳаёт циклини бошқариш учун инфраструктурали ечимларнинг мавжудлиги;
- USB калит ҳамда Смарт карталарни қўллаб-қувватлаши.

Криптография соҳасида мавжуд миллий стандартларнинг қўллаб қувватланиши

Ушбу қўллаб қувватлаш қуйидагича ташкил қилиниши лозим:

- аппарат даражасида (қурилманинг ўзида миллий криптографик алгоритмларнинг шакллантирилганлиги);
- дастурий таъминот даражасида (криптопровайдерлар, турли бошқа қурилмалар билан синхрон ишлай олиши ва компаниянинг миллий дастурий маҳсулотларини қўллаб қувватлаши).

Аппарат воситасини ишлаб чиқарувчи биринчи ўринда миллий криптографик алгоритмлар билан биргаликда мамлакатнинг миллий ЭРИ стандартини ҳам ҳисобга олиш шарт.

Халқаро криптографик стандартларнинг қўллаб қувватланиши

Халқаро информацион жараёнларда, яъни хориж билан ахборот алмашилиш жараёнлари учун ишлаб чиқарилган қурилма халқаро стандартларга жавоб бериши, яъни халқаро криптографик алгоритмларни қўллаб қувватлаши лозим. Мисол учун ҳозирда RSA алгоритми халқаро стандарт асосида қурилган алгоритм ҳисобланади. МДХ давлатлари ўртасида ишончли ахборот алмашилиш учун ЭРИ ни ҳосил қилувчи ҳамда текширувчи алгоритм ГОСТ Р 34.310-2004 стандарти асосида ишлаб чиқилган.

Аутентификация воситаларини сертификатлаш ва калит сўзли ахборотларни сақлаш

Қонунчилик талабларига кўра фойдаланувчиларнинг аутентификация жараёни учун тақдим қилувчи калит сўзли ахборотлари сир сақланади, яъни ушбу ахборотлар конфеденциал ахборотлар қаторига киритилади.

Ахборотларни ишончли ҳимоялаш учун аутентификациялаш ҳамда калит сўзли ахборотларни сақловчи қурилмалар сертификатлаш тизимидан ўтган бўлиши лозим.

Қурилманинг ҳаётий циклини бошқариш учун қўйиладиган талаблар

Аутентификациялаш воситаларнинг асосий характери ундан катта масштабдаги фойдаланувчилар гуруҳи фойдаланишлари мумкин. Бундан келиб чиқадики ушбу қурилмалар ягона марказий бошқарув системасига эга бўлиши шарт:

- Чиқарилган қурилмаларни реестрдан ўтказиш;
- Уларнинг ҳаёт циклини бошқариш ;
- Қурилма устида аудит ўтказиш;
- ИТ ва ИБ бўлимлари учун ҳисобот тайёрлаш.

15-маруза:

Калит сўзли ахборотларни сақлаш ва шахсий аутентификациялаш воситаларини корпоратив қўлланилишининг афзалликлари.

1. Юқори даражали ролли модели.
2. Биноларга СКУД тизимини интеграция қилиш.
3. Марказий бошқарув системаси.

Юқори даражали ролли модели

Корпоратив бошқарув тизимида руҳсатларни назорат қилишда юқори даражали ролли моделидан фойдаланилса самарали ҳисобланади. Ушбу модель қуйидаги даражаларни ўз таркибига олади:

- **Фойдаланувчилар даражаси.** Охирги фойдаланувчи тизимга кириб, маълумотлардан фойдаланиши учун PIN коддан фойдаланади.
- **Администратор даражаси.** Ахборот хавфсизлиги администратори ташкилот хавфсизлиги учун қўлланиладиган барча қонун қоидаларни, яъни ахборот хавфсизлиги сиёсатига асосланган ҳолда ўрнатади. Администратор бирон-бир фойдаланувчини блоклаш ёки руҳсат бериш учун махсус PIN коддан фойдаланади.
- **Ишлаб чиқарувчи даражаси.** Ушбу даражада PIN код қуйидагилар учун қўлланади:
 - ✓ Қурилма хотирасидан барча аутентификацияловчи маълумотларни форматлашдан олдин;
 - ✓ Ташкилотдаги ахборот хавфсизлиги сиёсатига асосланиб қонун қоидалар ўрнатиш жараёнида.

Биноларга СКУД тизимини интеграция қилиш

Смарт карта ҳамда USB калитлар турли ахборот тизимларига киришда ягона восита ҳисобланади. Смарт карталарда фойдаланувчи ҳақида ахборот билан биргаликда унинг расми жойлашган бўлади.(1-расм)

1-расм. Смарт карта кўриниши

2-расм. USB калитнинг кўриниши

Смарт карта ҳамда токенлар қўшимча алоқасиз радио-меткалардан ҳам иборат бўлиши мумкин. Бундай смарт карталар электрон кириш-чиқишларни бошқарувчи тизимларда ишлатилади.

Марказий бошқарув системаси

Корпоратив бошқарув тизимида кўп ҳолларда PKI технологияси қўлланилади. Бу технология асосида смарт карталар, USB калитлар, бир мартали пароль генераторлари, кобнацияли қурилмалар ишлатилади.

Марказий бошқарув системаси қуйидаги талабларга жавоб бериши шарт:

- фойдаланувчиларнинг маълумотларини қурилма хотирасидан марказий автоматик равишда тиражлаш, янгилаш, ўчириш;
- йўқолган калит сўзли ахборотларга асосланган аутентификацияловчи воситаларни блоклаш;

- гуруҳга асосланган сиёсат олиб бориш, PIN кодларга нисбатан ягона сиёсат юргизиш;
- ахборот хавфсизлиги нуқтаи назаридан руҳсатларни бошқариш;
- статистик маълумотларни йиғиш ҳамда тизимни аудит қилиш;
- хизматлар каталоги билан интеграллашган бўлиши(мисол учун microsoft Active Directory ёки OpenLDAP);
- клиент қисмдаги дастурий таъминотларнинг янгиланганлик даражасини назорат қилиш.

16-маруза:

Марказий бошқарув тизимида аутентификациялаш воситалари ва фойдаланувчиларнинг калит сўзли ахборотларини сақлаш

1. Марказий бошқарув тизимида аутентификациялаш воситаларининг ҳаёт циклини бошқаришдаги мавжуд муаммолар.
2. Токенларнинг ҳаёт цикли.
3. Токенларни регистрациядан ўтказиш.

Кўпгина ташкилотлар бошқарув жараёнида ишончли аутентификациялаш воситалари ҳамда калит сўзли ахборотларни сақловчи қурилмаларни ишлатишади(USB калитлар, Смарт карталар ҳамда токенлар). Ушбу қурилмаларни марказий бошқарув тизимсиз бошқариш ҳеч қандай фойда бермайди. Токенлар билан ишлаш тизимлари токенларнинг ҳаёт циклини бошқариш ва қўллаб қувватлаш каби аппарат воситанинг реаллаштирувчи имкониятларни тақдим қилади.

Марказий бошқарув тизимида аутентификациялаш воситаларининг ҳаёт циклини бошқаришдаги мавжуд муаммолар.

Аутентификацияловчи воситаларини қўллаш фойдаланувчиларнинг калит сўзли ахборотларини назорат қилиш ҳамда бошқариш каби вазифаларни қўяди корхона бошчилиги асосида. Бу тизимсиз бошқарувдвги ўзаро алоқалар қийинлашиши, вақтнинг кўп сарфланиши, кўп маблағ сарфланишига ва бир қанча хатоликлар эҳтимолликларини келиб чиқиши мумкин.

Мисол учун ташкилотга янги ишга кирган ходимни олайлик.

Аутентификация воситасини яратиш ва регистрациядан ўтказиш. Ишни бошлаш учун ходим ўз токенига эга бўлиши лозим. Бошқарув системасиз тизим администратори ходимнинг шахсий маълумотларини токеннинг хотирасига киритиши шарт. Бунга ўхшаш ҳолат оқибатида, яъни

маълумотларни қўлда киритиш оқибатида бир талай хатоликлар келиб чиқиши мумкин. Бунинг оқибатида янги олинган ходим билан ахборот хавфсизлиги бўлими ўртасида муаммо келиб чиқиши мумкин.

Токеннинг PIN кодини тиклаш. Агар ходим ўз PIN-кодини унутиб қўйса, аутентификациядан ўта олмайди ва натижада тизим тармоғига улана олмай ўз ишини бажара олмайди. PIN – кодни мустақил тиклаш учун фойдаланувчиларни қўллаб – қувватлаш тизимига уланиши лозим. Бундай ҳолат оқибатида биринчидан вақт кетади, иккинчидан компаниянинг ресурси.

Йўқолган токени алмаштириш. Ходим ўз токенини йўқотиб қўйиши мумкин. Бунинг оқибатида администратор қуйидагиларни қўлда бажаришга мажбур:

- Ходимнинг рухсати бор барча информацион тизимлардаги шахсий маълумотларини чақириш ҳамда блоклаш;
- Янги шахсий маълумотларни киритиш;
- Ходимга янги токен бериш ҳамда унинг шахсий маълумотларини токеннинг хотирасига киритиш.

Ушбу жараёнда администратор ходимнинг шахсий маълумотларини шакллантириш жараёнида хато маълумот киритиб қўйиши, ёки эсдан чиқариб қўйиши каби эҳтимолликлар мавжуд. Ушбу хатоликлардан исталган одам тизимдан нолегал фойдаланиш каби имкониятга эга бўлиши мумкин.

Токенларнинг ҳаёт цикли

Регистрация. Токен фойдаланувчи билан боғланган ҳолда тизимга фойдаланувчининг корхонадаги ролига қараб ахборот хавфсизлиги сиёсатига мувофиқ регистрация қилинади. Токеннинг хотирасига аутентификация учун ахборотлар билан калит сўзли ахборот ёзилади.

Фойдаланиш ва қўллаб қувватлаш. Аутентификация учун маълумотлар билан калит сўзли ахборот даврий ўзгариб туриши мумкин. Мисол учун бу ходимнинг мансаби ошиши ҳисобига ёки бир бўлимдан

бошқасига ўтиши ҳисобига ўзгартирилиши мумкин.

Чиқариш. Ходим агар ишдан бўшаса аутентификацияловчи маълумотлар ҳамда калит сўзли ахборот токен хотирасида ўчирилади ҳамда ушбу токен бекор қилинади.

Эксплуатацияга қайтиш. Токен янги ходимга берилиши мумкин. Регистрациядан олдин токен киритиш ҳолатига келтирилиши ҳамда янги ходимнинг маълумотлари билан узвийлаштирилган бўлиши лозим.

Токенларни регистрациядан ўтказиш

Ҳар бир токен корхонанинг ҳар бир ходими учун тайёрланиши ҳамда регистрациядан ўтказилиши лозим. Регистрация жараёнида токеннинг хотираси фойдаланувчининг маълумотлари, рақамли сертификат ва пароль билан тўлдирилади. Токенлар махсус PIN кодлар ёрдамида ҳимояланади.

Бошқарув тизими мустақил регистрациядан ўтказиш каби имкониятларга эга бўлиши мумкин. Ушбу усул хатоликликларни камайтиришнинг энг самарали усули ҳисобланади.